

CÂTEVA OBSERVAȚII CU PRIVIRE LA TEZAURELE ȘI DEPOZITELE SARMATICE TIMPURII (SEC. II-I A.CHR.) DIN SPAȚIUL DINTRE DON ȘI PRUT

Vitalie Bârcă

Printre vestigiile sarmatice timpurii¹ din spațiul dintre Don și Prut se numără trei depozite și nouă tezaure (Fig. 1)². Depozitele au fost descoperite în împrejurimile localităților Novovasil'evka (Fig. 2/1-4)³, Snigirevka (Fig. 2/5-7)⁴ și Brăviceni (Fig. 3)⁵. Primele două au fost găsite în mantaua unor tumuli mai vechi, iar cel de-al treilea în urma cercetărilor arheologice care se efectuau în anul 1956 pe raza satului Brăviceni. Tezaurele provin de la Jančokrak (Fig. 4)⁶, Klimenkovka (Fig. 5-6)⁷, Starobel'sk (Fig. 7-8)⁸, Taganrog (Fig. 9-10)⁹, Velikoploskoe (Fig. 11-12)¹⁰, Bădragii Noi (Fig. 13)¹¹,

¹ Desele constatări de neconcordanțe dintre datele arheologice și informațiile din izvoarele literare i-au constrâns pe cercetători să revadă bazele cronologiei și periodizării culturii sarmatice. Astfel, la sfârșitul anilor '80 ai secolului XX, independent unul de altul, S. V. Polin (Polin 1987, 132-133) și A. S. Skripkin (Skripkin 1987, p. 230-231) au ajuns la concluzia că granița cronologică superioară a culturii sarmatice timpurii trebuie extinsă până la finele secolului I a.Chr. Modificarea limitei cronologice superioare a culturii sarmatice timpurii a fost făcută pe baza ritualului funerar și a pieselor care diagnosticează această cultură, care, după cum s-a constatat, au fost folosite masiv pe tot parcursul secolului I a.Chr. (Cf. Polin 1987, p. 132-133; 1992; Skripkin 1987, p. 230-231; 1990, p. 165-175, 214-222; 1993, p. 3-10; 2000, p. 137-149; 2001, p. 180-182; Klepikov, Skripkin 1997, p. 28-40. Vezi și Sergackov 1992, p. 162-174; 1994, p. 74-76; 1995, p. 148-158; 2000, p. 50-157). În secolele II-I a.Chr. se datează, pe baza materialului arheologic, și descoperirile sarmatice timpurii din spațiul de la vest de Don (Cf. Polin 1992; Polin, Simonenko 1990, p. 76-95; Simonenko 1991, p. 17-28; 1993, p. 7-29, 104-112, 122; 1994, p. 32-48; 1994a, p. 99-10; 1999, p. 33), iar în secolul I a.Chr. primele vestigiile sarmatice din spațiul de la vest de Nistru (Cf. Bârcă 2003). Cea mai recentă periodizare a culturii sarmatice din spațiul dintre Don și Prut a fost propusă, în urma analizei tuturor vestigialor, de către A. V. Simonenko. Astfel, potrivit periodizării acestuia, cultura sarmatică timpurie se datează în secolele II-I a.Chr. (Simonenko 1999, p. 5, 9, 12, 27).

² Aceste complexe, ca și multe altele din lumea sarmatică, din aceeași perioadă, au fost considerate ca fiind resturile unor morminte care au aparținut unor nobili călăreți (Cf. Smirnov 1984, p. 113).

³ Simonenko 1982, p. 239-240, fig. 1/2, 2/2 (sfr. sec. III – sec. II a.Chr. scitic); 1999a, p. 73-76, fig. 1/2 (sarmatic); Polin, Simonenko 1990, p. 86, fig. 2/7-8; Polin 1992, p. 57, fig. 12/5 (sec. I a.Chr.).

⁴ Simonenko 1982, p. 240, 243, fig. 1/3-4, 2/3 (sec. III a.Chr.); 1999a, p. 73-76, fig. 1/2 (sarmatic); Polin 1992, p. 57, fig. 12/8-9 (sec. II-I a.Chr., cu accentul pe sec. I a.Chr.).

⁵ Fedorov 1960, p. 9, fig. 1; Polin 1992, p. 64, fig. 13/8-22 (sec. II-I a.Chr.); Babeș 1993, p. 219, pl. 51/22-23.

⁶ Spicyn 1909, p. 28, fig. 80; 81; Guščina 1969, p. 41-53 (sec. I a.Chr.); Smirnov 1984, p. 104, fig. 48 (sfr. sec. II – sec. I a.Chr.); Simonenko 1994a, p. 112, fig. 10 (sfr. sec. II – sec. I a.Chr.); Mordvinceva 1996, p. 13-14, 20; 1997, p. 106-115; 2001, p. 79-80, pl. 37-41.

⁷ Jacenko 1962, p. 42-50 (sec. II a.Chr.); Simonenko 1982, p. 240, 241, 243, fig. 1/13, 3/14 (sec. II a.Chr.); 1999a, p. 73-76, fig. 1/2 (sarmatic); Smirnov 1984, p. 80-84, fig. 35-36 (sec. II a.Chr.); Polin 1992, p. 60, fig. 11/24-31; Mordvinceva 2001, p. 74, pl. 11 (sec. II a.Chr.).

⁸ Spicyn 1909, p. 27-28, fig. 58-68; Guščina 1969, p. 49, 51 (sec. II – începutul sec. I a.Chr.); Smirnov 1984, p. 86, fig. 39 (sec. II – începutul sec. I a.Chr.); Simonenko 1994a, p. 106, fig. 3 (sec. II – începutul sec. I a.Chr.); Mordvinceva 1996, p. 14; 2001, p. 37, 64, 77-78, pl. 26-30 (prima jumătate a sec. II a.Chr.).

⁹ Spicyn 1909, p. 27, fig. 51-57; Trever 1940, p. 34, 38 (sfr. sec. III – sec. II a.Chr.); Abramova 1961, p. 96 (sec. II a.Chr.); Smirnov 1984, p. 74-75, fig. 29 (sec. II a.Chr.); Mordvinceva 1996, p. 13-14; 2001, p. 37, 64, 77, pl. 22-25 (sfr. sec. II – sec. I a.Chr.).

¹⁰ Dzis-Rajko, Suničuk 1984, p. 148-161 (sfr. sec. III a.Chr., scitic); Simonenko 1982, p. 237, 242, fig. 1/9-10 (sec. III a.Chr., scitic); 1999a, p. 73-76, fig. 1/2 (sarmatic); Polin 1992, p. 53-55, fig. 10 (sec. II-I a.Chr., cu accentul pe sec. I a.Chr.); Grosu 1995, p. 167, fig. 23, 24 (sec. III-II a.Chr., sarmatic); Bârcă 2002, p. 104, 105, fig. 3-4 (prima jumătate a sec. I a.Chr., sarmatic).

Bubueci (Fig. 14)¹², Tvardița (Fig. 15-16)¹³ și Veseloja Dolina (Fig. 17-18)¹⁴. Condițiile de descoperire ale tezaurelor de la Jančokrak și Klimenkova nu sunt cunoscute, cele de la Starobel'sk și Veseloja Dolina au fost descoperite întâmplător, iar cele de la Taganrog și Velikoploskoe în urma lucrărilor agricole. Tezaurele de la Bădragii Noi și Bubueci¹⁵ au fost descoperite în mantaua unor tumuli de epoci mai vechi. O parte din piesele tezaurului de la Tvardița au fost descoperite întâmplător. În 1988 locul descoperirii acestora a fost investigat de către arheologi. În urma cercetărilor s-a constatat că el se afla depus într-o groapă, care se găsea la o distanță de aproximativ 40 m de un tumul.

Tezaurele de la Bubueci și Velikoploskoe aveau piesele depuse în interiorul unor cazane din bronz, iar cel de la Bădragii Noi în interiorul unei situle. Tot în interiorul unei situle erau depuse

¹¹ Jarovoij, Čirkov 1988, p. 21-22 (sec. III-II a.Chr., scitic târziu); Simonenko 1999a, p. 90, 94, 101, fig. 5/20, 6/2, 9, 46/4 (sarmatic); Mordvinceva 2001a, p. 112, fig. 3/3 (sec. I a.Chr.); Bârcă 2002, p. 104, 105, fig. 8 (prima jumătate a sec. I a.Chr., sarmatic).

¹² Tallgren 1926, p. 156-158, fig. 92, 112/4 (scitic); Černenko 1968, p. 50, 88-89, fig. 47 (sec. IV-III a.Chr., scitic); Rikman 1969, p. 33; Simonenko 1982, p. 237, 242-244, fig. 1/5-6 (sec. III a.Chr., scitic); 1999a, p. 73-76, 88-94; 2000, p. 161 (sarmatic); Polin 1992, p. 50-53, 65-66, fig. 9 (sec. II-I a.Chr. și chiar sec. I p. Chr., geto-dacic); Nefedova 1993, p. 15-20 (sarmatic); Ščukin 1994, p. 98, fig. 33; Shchukin 1995, p. 211-213, fig. 6 (ezită să-l încadreze cronologic și să-l atribuie etnic); Arnăut, Ursu Naniu 2000, p. 351-362 (sfr. sec. III a.Chr., scitic); Mordvinceva 2001a, p. 108-114 (sec. II-I a.Chr.); Bârcă 2002, p. 104, 105, fig. 7; 2002a, p. 215-230 (prima jumătate a sec. I a.Chr., sarmatic).

¹³ Informații amabile S. Agul'nikov; pentru mențiuni privitoare la falere Cf. Ščukin 1994, fig. 51a-b; Mordvinceva 1996, p. 13-14; 2001, p. 37, 64, 80-81 (prima jumătate a sec. II a. Ch); Bârcă 2002, p. 104, 105, fig. 5-6 (prima jumătate a sec. I a.Chr., sarmatic).

¹⁴ Simonenko 1999a, p. 85-86, 88, 94, fig. 4/8, 6/3-4, 10 (sarmatic); Mordvinceva 2001a, p. 112, fig. 3/1-2; Bârcă 2002, p. 104, 105, fig. 9-10 (prima jumătate a sec. I a.Chr., sarmatic); Informații amabile A. V. Simonenko.

¹⁵ În fișa muzeului de Istorie din Moscova complexul este descris ca fiind o descoperire întâmplătoare, care a ajuns la Muzeul Imperial de Istorie a Rusiei ca dar din partea guvernatorului Basarabiei (Nefedova 1993, p. 15). Pentru prima dată acest grup de piese a fost publicat în 1909 în raportul Muzeului de Istorie a Rusiei pe anul 1908, unde condițiile de descoperire nu sunt menționate (Otchet 1909, p. 14-15, pl. I). De-a lungul timpului toți cercetătorii care au analizat acest complex, sau doar unele piese din cadrul acestuia, au utilizat doar această publicație. O excepție în acest sens a fost E. A. Rikman (Rikman 1969, p. 33), care a utilizat și lucrarea din anul 1910 (Simanskij 1910, apud Nefedova 1993, p. 15), unde sunt prezentate piesele descoperite la Bubueci, însă aceasta nu a fost comentată îndeajuns (Informația din cea de-a doua lucrare a fost utilizată de curând de E. S. Nefedova (Nefedova 1993, p. 15 sqq.)). Potrivit informațiilor din lucrarea publicată în 1910 piesele au fost descoperite în satul Brosca, situat la zece verste (1 verstă = 1,068 km) de orașul Chișinău. Pe hărțile din acea perioadă, însă, la această distanță de Chișinău nu exista nici un sat cu denumirea de Brosca, însă există satul Bubueci. Cu toate acestea s-a remarcat, atât în lucrarea din 1909 cât și în cea din 1910, că data predării pieselor, dar și reprezentarea și descrierea acestora corespunde (Nefedova 1993, p. 15-16). Mai mult decât atât în publicația din 1910 sunt relatări privind istoricul descoperirii și predării acesteia. Toate acestea ne permit, după cum bine s-a remarcat (Nefedova 1993, p. 15), să credem că avem de-a face cu unul și același complex. Pe lângă aceste două publicații, într-un studiu recent (Arnăut, Ursu Naniu 2000, p. 351-362) dedicat descoperirii de la Bubueci, a fost utilizată și informația dintr-un dosar care se află în Arhiva de Stat din R. Moldova. La pagina 101 a acestui dosar se spune că, după descoperirea acestor piese, G. Secrieru și E. Trapani au mers și au "studiat" locul și condițiile în care au fost descoperite acestea. Potrivit observațiilor celor doi piesele provin dintr-un mormânt tumular a cărui defuncț (bărbat), aflat în poziție orizontală, era depus într-un ring de pietre sparte (Cf. Arnăut, Ursu Naniu 2000, p. 351-352). Pe baza acestor informații se consideră că descoperirea de la Bubueci are un caracter funerar și provine dintr-un tumul (Arnăut, Ursu Naniu 2000, p. 351-352). E. S. Nefedova opinează că piesele de la Bubueci reprezintă o parte a unui complex funerar dintr-un tumul distrus (Nefedova 1993, p. 15). Cu toate acestea trebuie menționat că în acest dosar nu sunt precizate condițiile în care a fost descoperit defuncțul. De asemenea, nu avem date cu privire la forma gropii mormântului și orientarea scheletului. Mai mult decât atât, faptul că piesele acestui complex erau depuse într-un cazan (Arnăut, Ursu Naniu 2000, p. 352) pune sub semnul întrebării legătura dintre schelet și piesele respective. În acest sens este de menționat faptul că în mormintele scitice și sarmatice, deși au fost descoperite cazane inventarul nu era depus în

și piesele din tezaurul de la Veseloja Dolina, cu excepția coifului. Piese din celelalte tezaure erau depuse direct în pământ. Depozitele sunt formate din piese de bronz și fier, iar tezaurele, în cea mai mare parte, din piese realizate din argint și bronz, deși unele au în componența lor și piese din fier¹⁶.

În cadrul tuturor acestor descoperiri sunt piese de harnășament (falere, zăbale, psalii, aplici frontale, aplici). În componența tezaurului de la Bubueci sunt și două obrăzare de cal din bronz decorate cu motive geometrice, zoomorfe și antropomorfe¹⁷. Depozitele de la Brăvicieni și Snigrevka ca și tezaurele de la Velikoploskoe și Veseloja Dolina au în componența lor arme ofensive (vârfuri de lănci și săgeți), iar tezaurele de la Bubueci și Veseloja Dolina chiar și armament defensiv (coifuri). Pe lângă acestea, în trei dintre tezaure sunt piese de podoabă și vestimentație, în cinci vase de bronz (cazane, situle), iar în unul singur vase de argint (cupe) (Cf. Tab. 1). În cadrul depozitului de la Snigrevka și tezaurului de la Velikoploskoe se aflau și lanțuri fragmentare din verigi de bronz. Acest ritual este cunoscut doar în mediul meotilor și sarmatilor din teritoriile nord-caucaziene¹⁸.

O altă remarcă care merită a fi făcută este legată de numărul anumitor categorii de piese din cadrul tezaurelor și depozitelor. Astfel, în tezaurele de la Bădragii Noi și Velikoploskoe avem câte o singură falera, în cel de la Tvardița și Veseloja Dolina câte două, iar în celelalte numărul lor este cuprins între cinci și nouă (Cf. Tab. 2)¹⁹. Aceeași situație se constată și în cazul zăbalelor și psaliilor reprezentate în câte două sau trei exemplare. O excepție, în acest sens, îl constituie tezaurul de la Velikoploskoe în cadrul căruia numărul zăbalelor și al psaliilor este mult mai mare. Prin câte un exemplar (Bădragii Noi, Brăvicieni, Klimenkovka, Novovasil'evka), două (Bubueci, Snigrevka) sau chiar trei (Velikoploskoe) sunt reprezentate aplicele frontale. În ceea ce privește piesele de podoabă și vestimentație, acestea, cu excepția fibulei din bronz de la Tvardița, sunt reprezentate, în exclusivitate, doar de aplici din aur și argint (Jančokrak, Starobel'sk).

Piese din depozitele și tezaurele studiate ilustrează, pentru perioada și teritoriul cercetat, o varietate tipologică nu prea mare. Cu toate acestea, se poate constata că anumite categorii de piese din cadrul complexelor supuse analizei nu sunt foarte numeroase nici în restul teritoriului

acestea. Înțînd cont de toate acestea considerăm că piesele de la Bubueci reprezintă un tezaur ascuns în mantaua tumulului care nu are nici o legătură cu mormântul în perimetru căruia a ajuns când a fost îngropat.

¹⁶ Faptul că aceste complexe nu constituie inventare funerară este confirmat atât de lipsa resturilor umane, cât și a oricărora urme ale mormântului.

¹⁷ Pentru analiza acestor piese vezi Bârcă 2002a.

¹⁸ Ždanovskij 1985, p. 32-35; 1990, p. 37; Abramova 1993, p. 25-26, 29, 32, 36, 38, 56-59.

¹⁹ În mormântul sarmatic timpuri din spațiul nord-pontic de la Bulahovka sunt cinci falere (Kostenko 1978, p. 78-81, pl. 1; Smirnov 1984, p. 110, fig. 52; Simonenko 1994a, p. 109, fig. 7; Mordvinseva 2001, p. 78, pl. 31), iar în cel de la Balakleja zece (Fettich 1953, p. 132-133, fig. 3; Smirnov 1984, p. 84, fig. 37/3-4, 38/1-4; Simonenko 1994a, p. 108, fig. 5/1-4; Mordvinseva 2001, p. 78-79, pl. 32-34).

locuit de sarmați în perioada secolelor II-I a.Chr. Mai mult decât atât, trebuie menționat că și în afara spațiului de care ne ocupăm, o mare parte dintre ele provin tot din tezaure și depozite²⁰.

O altă constatare de ordin general este că o parte din piesele de harnășament au o încadrare cronologică destul de largă și sunt reprezentate de un număr relativ mic de exemplare. Printre acestea se numără atât zăbalele cât și psaliile ambelor tipuri. O datare ceva mai restrânsă o au aplicile frontale, care provin din patru tezaure și cele trei depozite, cât și falerele din argint și bronz prezente în cele nouă tezaure.

Tabelul nr. 1. Asocierea anumitor categorii de artefacte în cadrul depozitelor și tezaurelor sarmatice timpurii din spațiul dintre Don și Prut

Localitatea	Armament ofensiv	Armament defensiv	Falere	Zăbale	Psali	Aplici frontale	Aplici	Vase de bronz	Vase de argint
Jančokrak									
Klimenkovka									
Novovasil'evka									
Smigirevka									
Starobel'sk									
Taganrog									
Velikoploskoe									
Bădragii Noi									
Brăiceni									
Bubueci									
Tvardita									
Veseloja Dolina									

Din punct de vedere al materialului de confectionare, se constată faptul că piesele sunt, în funcție de rolul pe care îl aveau în cadrul harnășamentului, din fier, bronz sau argint. De exemplu, toate zăbalele și psaliile sunt din fier și au apartinut unor cai de călărit, iar aplicile frontale sunt din argint și bronz. Tot din argint și bronz sunt și aplicile ce ornamentau hamurile cailor de care erau fixate cu nituri sau prin urechiușe. În legătură cu acestea din urmă se mai poate constata că o parte din exemplarele din argint sunt decorate cu motive geometrice și fitomorfe (Jančokrak, Klimenkovka, Starobel'sk), iar în unele cazuri sunt și aurite (Starobel'sk). Aplicile din argint din tezaurele de la Bădragii Noi, Velikoploskoe și Veseloja Dolina sunt lise.

Falerele (categoria cea mai numeroasă) sunt, cu excepția celor din bronz, din tezaurele de la Bubueci și Velikoploskoe, din argint, obținute prin ștanțare, decorul fiind completat cu dăltiță și punctatorul. Marea majoritate a acestora sunt aurite și sunt decorate cu motive geometrice, fitomorfe, zoomorfe și antropomorfe (Cf. Tab. 2). Falerele au fost fixate pe curele cu ajutorul unor nituri sau prin urechiușe, care erau prinse pe partea interioară cu nituri.

²⁰ Trebuie menționat că în afara spațiului analizat există piese similare celor din tezaure și depozite care provin din morminte sau descoperiri izolate care au o apartenență sarmatică certă.

Falerele din cele nouă tezaure sunt, la fel ca și piesele similare descoperite în mediul sarmatic, piese circulare în plan, aproape plate, concave/skyphate sau conice, tip *umbo*, în profil.

Tabelul nr. 2. Descoperirile de falere

Nr.	Localitatea	Material			Nr. de piese	Proveniența descoperirilor		Tipul de reprezentare			Figura
		Au	Ag	Al		Tezaur	Mormant	Geometric	Fitomorf	Antropomorf	
1.	Jančokrak	•			9	•		•	•	•	4/2-7
2.	Klimenkovka	•			8	•		•	•		6/1-3
3.	Starobel'sk	•			5	•		•	•		7/7-8,8/1-3
4.	Taganrog	•			6	•		•	•	•	9-10
5.	Velikoploskoe		•		1	•					11/6
6.	Bădragii Noi	•			1	•		•			13/5
7.	Bubueci		•		6	•		•	•	•	14/1-2
8.	Tvardița	•			2	•		•	•		15-16
9.	Veseloja Dolina	•			2	•		•			17/11-12

Faptul că tezaurele și depozitele sunt compuse din piese de harnășament, unele cu o valoare foarte mare (falerele), asociate cu armament, aplici, vase de bronz și argint, ne face să afirmăm că ele au aparținut unor călăreți sarmați care, cel mai probabil (cel puțin în cazul tezaurelor), reprezentau aristocrația.

Astfel de tezaure și depozite se întâlnesc pe întreg spațiul cuprins între Prut și regiunea premontană a Caucazului. Mai mult decât atât, în teritoriul menționat există piese similare celor din tezaure și depozite care provin din morminte²¹ sau descoperiri izolate cu o apartenență sarmatică certă. În final, pentru această grupă de descoperiri (tezaure, depozite, morminte) din spațiul dintre Prut și regiunea premontană a Caucazului, sunt caracteristice anumite categorii de piese (falere, zăbale, psalii, aplici frontale, coifuri, anumite categorii de vase din bronz sau argint, aplici etc)²².

1. Falerele descoperite în tezaurele și mormintele sarmatice din spațiul mai sus amintit sunt majoritar din argint aurit, au aceeași formă și au fost realizate în aceeași manieră²³. Mai mult decât atât, ele sunt decorate, în cea mai mare parte, cu motive geometrice, fitomorfe, zoomorfe sau antropomorfe (Ahtanizovskaja²⁴, Antipovka²⁵, Balakleja²⁶, Bădragii Noi, Bubueci, Bulahovka²⁷,

²¹ Pentru spațiul dintre Don și Prut vezi mormintele de la Balakleja (Šramko 1962, p. 238-239, fig. 88; Smirnov 1984, p. 84, fig. 37/2-4, 38; Simonenko 1994a, p. 108, fig. 5; Mordvinceva 2001, p. 78-79, pl. 32-34) și Bulahovka (Kostenko 1978, p. 78-85, pl. 1-2; Smirnov 1984, p. 108-110, fig. 51-52; Simonenko 1994a, p. 109, fig. 7; Mordvinceva 2001, p. 78 pl. 31).

²² Într-o lucrare recentă A. V. Simonenko consideră că toate aceste descoperiri aparțin sarmaților (Simonenko 1999a, p. 83-87, fig. 1/2).

²³ Cf. în acest sens Mordvinceva 2001.

²⁴ Spicyn 1909, p. 19-23, fig. 15-16, 21-23, 25, 31; Mordvinceva 2001, p. 72-73, pl. 6-8.

²⁵ Guščina 1961, p. 241-246; Raev, Simonenko, Treister 1991, p. 472-476, fig. 4-5; Mordvinceva 2001, p. 74, pl. 10.

²⁶ Fettich 1953, p. 132-133, fig. 3; Šramko 1962, p. 238-239, fig. 88; Smirnov 1984, p. 84, fig. 38; Polin 1992, p. 128-129; Simonenko 1994a, p. 108, fig. 5; Mordvinceva 2001, p. 78-79, pl. 32-34.

Jančokrak, Korenovsk²⁸, Novodžerelievskaja²⁹, Rogovskaja³⁰, Sergievskaja³¹, Seversk³², Starobel'sk, Tvardița, Taganrog, Verhnij³³, Veseloja Dolina etc.)³⁴.

2. Zăbalele din componența acestor tezaure, depozite sau morminte sunt din fier cu muștiucul din două bare având capetele îndoite rotund și prinse între ele. La capete acestea au uneori verigi de dimensiuni mari sau mici (Antipovka³⁵, Bădragii Noi, Brăvicieni, Klimenkovka, Kvašino³⁶, Novovasil'evka, Seversk³⁷, Velikoploskoe, Veseloja Dolina, Verhnij³⁸).

3. Psaliile din cadrul acestor complexe sunt, de regulă, de două tipuri: a). psalii în forma literei C, cu brațele scurte sau mai lungi terminate cu proeminente sferice sau aplatizate, care redau stilizat chipul unor animale (Antipovka³⁹, Bădragii Noi, Balakleja⁴⁰, Klimenkovka, Kvašino⁴¹, Novovasil'evka, Velikoploskoe, Veseloja Dolina etc.) și b). psalii cruciforme din fier cu orificiu în partea centrală (Bojko-Ponur⁴², Kvašino⁴³, Novovasil'evka, Seversk⁴⁴, Velikoploskoe, Verhnij⁴⁵ etc.).

4. Aplici frontale din bronz și argint (Ahtanizovskaja⁴⁶, Antipovka⁴⁷, Bubueci, Bădragii Noi, Klimenkovka, Novovasil'evka, Snigirevka, Velikoploskoe).

5. Coifuri attice cu creastă⁴⁸, tip Pilos, etrusco-italice și celtice (Antipovka, Ahtanizovskaja, Bubueci, Bojko-Ponur, Mariental', Melitopol', Mičurina, Novočerkassk, Novoprohorovka, Rogovskaja, Sergievskaja, Sereginskaja, Veselyj, Veseloja Dolina etc.)⁴⁹.

²⁷ Kostenko 1978, p. 78-85, pl. 1; Smirnov 1984, p. 108-110, fig. 52; Simonenko 1994a, p. 109, fig. 7; Mordvinceva 2001, p. 78, pl. 31.

²⁸ Anfimov 1987, p. 198-199; Marčenko 1996, p. 80-81; Mordvinceva 2001, p. 79, pl. 35-36.

²⁹ Anfimov 1986, p. 183-190; 1987, p. 202; Kostenko 1978, p. 80; Smirnov 1984, p. 110; Marčenko 1987, p. 49-50; 1996, p. 78; Mordvinceva 2001, p. 80, pl. 41/77, 42/78.

³⁰ Anfimov 1986, p. 186-187, fig. 2; 1987, p. 202; Marčenko 1987, p. 49-50; 1996, p. 78; Mordvinceva 2001, p. 80, pl. 41/77, 42.

³¹ Anfimov 1987, p. 204; Raev, Simonenko, Treister 1991, p. 492, fig. 30/4; Marčenko 1996, p. 79, fig. 114/2-3; Mordvinceva 2001, p. 80, pl. 41/76.

³² Spicyn 1909, p. 24-26, fig. 41; Smirnov 1953, p. 32-37, pl. VIII; Mordvinceva 2001, p. 76-77, pl. 21.

³³ Marčenko 1996, p. 78-79, fig. 58/4; Mordvinceva 2001, p. 72, pl. 5.

³⁴ Cf. pentru toate descoperirile de falere din lumea sarmatică Mordvinceva 2001.

³⁵ Guščina 1961, fig. 3; Raev, Simonenko, Treister 1991, fig. 7.

³⁶ Smirnov 1984, p. 91-93, fig. 23; Polin 1992, p. 128, 129, fig. 19/3-5; Simonenko 1994a, p. 107-108, fig. 4/3-5.

³⁷ Spicyn 1909, p. 26; Smirnov 1953, p. 15-16, 37, fig. 8.

³⁸ Marčenko 1996, fig. 58/2.

³⁹ Guščina 1961, p. 246, fig. 3/5; Raev, Simonenko, Treister 1991, p. 476, fig. 8/1-4.

⁴⁰ Smirnov 1984, p. 84, fig. 38/7; Simonenko 1994a, p. 108, fig. 5/7.

⁴¹ Smirnov 1984, p. 91-93, fig. 23; Polin 1992, p. 128, 129, fig. 19/6; Polin, Simonenko 1990, p. 86-87, fig. 2/6; Simonenko 1994a, p. 107-108, fig. 4/6-7; 1999a, p. 73-76, 87, fig. 4/6.

⁴² Raev, Simonenko, Treister 1991, p. 476-478, fig. 11/1; Marčenko 1996, p. 74, fig. 105/3.

⁴³ Smirnov 1984, p. 91-93, fig. 23; Polin 1992, p. 128, fig. 19/3-4; Polin, Simonenko 1990, p. 86-87; Simonenko 1994a, p. 107-108, fig. 4/4-5; 1999a, p. 87.

⁴⁴ Spicyn 1909, p. 26; Smirnov 1953, p. 15-16, 37, fig. 8.

⁴⁵ Marčenko 1996, fig. 58/2.

⁴⁶ Spicyn 1909, p. 22, fig. 30; Simonenko 1982, p. 240, fig. 1/11.

⁴⁷ Guščina 1961, p. 246, fig. 2/3; Simonenko 1982, fig. 1/12; Polin 1992, p. 60, fig. 12/11; Raev, Simonenko, Treister 1991, p. 472-476, fig. 6.

⁴⁸ Acestea li se mai spune pseudoattice (Dintsis 1986, p. 113, apud Waurick 1988, p. 170, nota 97) sau sud-grecești (Gorelik 1983, p. 25).

În cadrul unor descoperiri de acest tip din spațiul dintre Prut și Caucaz se întâlnesc și vase de bronz (situle – Bădragii Noi, Veseloja Dolina, Novočerkassk⁵⁰, Korenovsk⁵¹; cazane – Bubueci, Bulahovka⁵², Novodžerelievskaja⁵³, Velikoploskoe) sau argint (cupe – Ahtanizovskaja⁵⁴, Bulahovka⁵⁵, Novodžerelievskaja⁵⁶, Velikoploskoe).

Cu toate acestea trebuie menționat că nu în toate complexele din spațiul cuprins între Prut și regiunea premontană a Caucazului, se întâlnesc aceste categorii de piese, de fiecare dată asociate. Condițiile de descoperire, în multe cazuri asemănătoare, sincronizarea și asocierea parțială ne permit să afirmăm că toate aceste tezaure, depozite, descoperiri izolate și morminte pot fi considerate ca fiind o grupă distinctă în cadrul vestigiilor sarmatice timpurii din spațiul mai sus menționat⁵⁷. În plus, prezența unor astfel de categorii de piese în unele tezaure și morminte sarmatice timpurii, din regiunea de la est de Don și de Volga⁵⁸, cât și existența în cadrul tezaurelor și depozitelor din spațiul nord și nord-vest pontic a unor categorii de piese (psalii cruciforme, cazane, fragmente de lanțuri), caracteristice regiunii Kuban și Donului de Jos, ne indică teritoriul de unde sunt o parte dintre acei sarmați care au lăsat aceste tezaure și depozite.

Toate acestea, coroborate cu datarea fiecărei categorii de piese în parte, răspândirea anumitor piese de import în mediul sarmatic, cât și cu informațiile din izvoarele antice, ne permit să presupunem că tezaurele și depozitele din spațiul analizat au aparținut, în cea mai mare parte a lor, unor mercenari sarmați din armata lui Mithridates Eupator, care s-au aflat o perioadă scurtă de timp, în prima jumătate a secolului I a.Chr., în nordul și nord-vestul Mării Negre⁵⁹.

⁴⁹ Vezi pentru toate aceste coifuri la Raev, Simonenko, Treister 1991, p. 465-496; Simonenko 2001, p. 248-268.

⁵⁰ Raev, Simonenko, Trjster 1990, p. 131; Raev, Simonenko, Treister 1991, p. 489; Trejster 1992, fig. 3; Raev 1994, p. 350, fig. 6.

⁵¹ Anfimov 1987, p. 198-199; Marčenko 1996, p. 80-81.

⁵² Kostenko 1978, p. 80, 85, pl. 2/2; Smirnov 1984, p. 110, fig. 51/1; Simonenko 1994a, p. 109, fig. 7/1.

⁵³ Anfimov 1986, p. 183-190; 1987, p. 202; Kostenko 1978, p. 80; Smirnov 1984, p. 110.

⁵⁴ Spicyn 1909, p. 22, fig. 35; Kropotkin 1970, p. 85, nr. 718, fig. 45/3.

⁵⁵ Kostenko 1978, p. 79, 85, pl. 2/1, 3; Smirnov 1984, p. 110, fig. 51/2; Simonenko 1994a, p. 109, fig. 7/2.

⁵⁶ Kostenko 1978, p. 80; Marčenko 1996, p. 40.

⁵⁷ Credem că tezaurele și depozitele din spațiul cuprins între Prut și regiunea premontană a Caucazului nu constituie o simplă ascundere, ci o conservare a atributelor funcției sociale a posesorului lor. Mai mult decât atât, îngroparea acestor tezaure și depozite avea, foarte probabil, o semnificație similară depunerii de piese din morminte. În sfârșit, nu este exclus ca îngroparea lor să fie legată de vreo divinitate războinică.

⁵⁸ Volodarka (Mordvînceva 1996a, p. 148-156; 2001, p. 75, pl. 16-17); Žutovo (Šilov 1975, p. 139-140; Smirnov 1984, p. 112; Mordvînceva 1994, p. 96-100; 2001, p. 76, pl. 20); Krivaja Luka (Dvorničenko, Fedorov-Davydov 1981, p. 100-105; Mordvînceva 2001, p. 76, pl. 19); Novouzensk (Spicyn 1909, p. 29, fig. 72-73, 79; Trever 1940, p. 48-50, pl. 3-5; Mordvînceva 2001, p. 75, pl. 14); Sidorovka (Mordvînceva 2001, p. 75, pl. 15); Išim (Mordvînceva, Zdanovič, Taitrov 1997, p. 176-180; Mordvînceva 2001, p. 75-76, pl. 18).

⁵⁹ Potrivit lui Appian (*Mithridates*, 15, 53) din armata monarhului Pontului făceau parte sciți, tauri, bastarnii, traci, sarmați și alte neamuri din zona dunăreană și zona nord-pontică. Tot Appian notează, pentru o perioadă ceva mai târzie (înainte de anul 74 a.Chr. când începe al treilea război mithridatic), că în alianța regelui Pontului au fost cooptați sarmații regali și iazigii (*Mithridates*, 69, 293). A. V. Simonenko a pus apariția și răspândirea tezaurilor sarmatice timpurii din spațiul nord-pontic pe seama participării sarmaților la războaiele mithridatice (Simonenko 1993a, p. 90). Vezi în acest sens și Raev 1986, p. 86; Raev, Simonenko, Trjster 1990, p. 124; Raev, Simonenko, Treister 1991, p. 469-470; Trejster 1992, p. 41; Trejster 1993, p. 791-793. Prezența unor mercenari "barbari" în zona vest-pontică este atestată în prima treime a secolului I a.Chr. de complexele funerare de la Histria și Callatis, care sunt legate de evenimentele din vremea lui Mithridates VI Eupator (Cf. Rustoiu 2000, p. 277-288).

BIBLIOGRAFIE

- Abramova 1961 = M. P. Abramova, *Sarmatskie pogrebenija Dona i Ukrainy II v. do n. e. – II v. n. e.*, în SA, 1, 1961, p. 91-110.
- Abramova 1993 = M. P. Abramova, *Central'noe Predkavkaz'e v sarmatskoe vremja (III v. do n. e. – IV v. n. e.)*, Moskva, 1993.
- Anfimov 1986 = N. V. Anfimov, *Kurgannyj komplex sarmatskogo vremen'i iz bassejna r. Kirpili*, în Novoe v arheologii Severnogo Kavkaza, Moskva, 1986, p. 183-190.
- Anfimov 1987 = N. V. Anfimov, *Drevnee zoloto Kubani*, Krasnodar, 1987.
- Amăut, Ursu Naniu 2000 = T. Arnăut, R. Ursu Naniu, *Considérations sur découverte faite aux alentours du village Bubueci (République de Moldova)*, în SAA, VII, 2000, p. 351-362.
- Babeş 1993 = M. Babeş, *Die Poieneşti-Lukaşevka Kultur. Ein Beitrag zur Kulturgegeschichte im Raum Östlich der Karpaten in den Jahrhunderten vor Christi Geburt*, Bonn, 1993.
- Bârcă 2002 = V. Bârcă, *Das Eindringen der Sarmaten an der unteren und mittleren Donau und ihre Beziehungen zu den Geto-Daker (1. Jh. v. Chr. – 1. Jh. n. Chr.)*, în Interregionale und Kulturelle Beziehungen im Karpatenraum (2. Jahrtausend v. Chr. - 1. Jahrtausend n. Chr.), (Hrsg. A. Rustoiu, A. Ursu), Cluj-Napoca, 2002, p. 103-150.
- Bârcă 2002a = V. Bârcă, *Einige Betrachtungen Betreffend das Fundkomplex von Bubueci (Fundumstände, Forschungsgeschichte, Datierung und ethnische Zuschreibung)*, în Thraco-Dacica, XXII, 1-2, 2002, p. 215-230.
- Bârcă 2003 = V. Bârcă, *Autohtonii și alogenii (sarmatii) în estul Daciei sec. I a.Chr. – începutul sec. II p. Chr.* Teză de doctorat, Cluj-Napoca, 2003.
- Černenko 1968 = E. V. Černenko, *Skifskij dospeh*, Kiev, 1968.
- Dintsis 1986 = P. Dintsis, *Hellenistische Helme*, Roma, 1986.
- Dvorničenko, Davydov 1981 Fedorov- = V. V. Dvorničenko, G. A. Fedorov-Davydov, *Serebrjanye falary iz sarmatskogo pogrebenija mogil'nika Krivaja Luka IX v Astrahanskoj oblasti*, în KSIA, 168, 1981, p. 100-105.
- Dzis-Rajko, Suničuk 1984 = G. A. Dzis-Rajko, E. F. Suničuk, *Komplex predmetov skifskogo vremeni iz s. Velikoploskoe*, în Rannij železnyj vek Severo-Zapodnogo Pričernomor'ja, Kiev, 1984, p. 148-161.
- Fedorov 1960 = G. B. Fedorov, *Naselenie Prutsko-Dnestrovskogo meždureč'ja v I tysjačeljii n. e.*, (= MIA, 89), 1960.
- Fettich 1953 = N. Fettich, *Beiträge zur Geschichte der sarmatisch-dakischen Beziehungen*, în ActaArchHung, III, 1953, p. 127-178.
- Gorelik 1983 = M. V. Gorelik, *Pro "frakjs'ki" šolomy*, în Arheologija (Kiev), 44, 1983, p. 14-28.
- Grosu 1995 = V. Grosu, *Sarmații în spațiul geto-dacic răsăritean*, în ArhMold, XVIII, 1995, p. 133-186.
- Guščina 1961 = I. I. Guščina, *Slučajnaja nahodka v Voronežskoj oblasti*, în SA, 2, 1961, p. 241-246.
- Guščina 1969 = I. I. Guščina, *Jančokrakskij klad*, în Drevnosti Vostočnoj Evropy (= MIA, 169), Moskva, 1969, p. 43-51.
- Jacenko 1962 = I. V. Jacenko, *Rannee sarmatskoe pogrebenie v bassejne Severnogo Donca*, în KSIA, 89, 1962, p. 42-50.
- Jarovoj, Čirkov 1988 = E. V. Jarovoj, A. Ju. Čirkov, *Otchet o polevyh issledovanijah Prutskoj novostroečnoj arheoločeskoj expedicii v 1988 godu*, (mss.), în Arhiva IAE al AŞ din R. Moldova.
- Klepikov, Skripkin 1997 = V. M. Klepikov, A. S. Skripkin, *Rannie sarmaty v kontexte istoričeskikh sobytij Vostočnoj Evropy*, în Donskie drevnosti, 5, 1997, p. 28-40.
- Kostenko 1978 = V. I. Kostenko, *Komplex s falarami iz sarmatskogo pogrebenija u s. Bulahovka*, în Kurgannye drevnosti stepnogo Podneprov'ja III – I tys. do. n. e., Dnepropetrovsk, 1978, p. 78-85.
- Kropotkin 1970 = V. V. Kropotkin, *Rimskie importnye izdelija v Vostočnoj Evrope (II)*

- Marčenko 1987 v. do n. e.- V v. n. e.), Arheologija SSSR, SAI D1-27, Moskva, 1970.
- Marčenko 1996 = I. I. Marčenko, *K voprosu o datirovke Elitnogo i Novodžerelievskogo kompleksov*, în Drevnosti Kubani, Krasnodar, 1987, p. 49-50.
- Mordvinceva 1994 = I. I. Marčenko, *Siraki Kubani (po materialam kurgannych pogrebenij Nižnej Kubani)*, Krasnodar, 1996.
- Mordvinceva 1996 = V. I. Mordvinceva, *Serebrjanye falary iz Žutovskogo kurgannogo mogil'nika*, în PAV, 8, 1994, p. 96-100.
- Mordvinceva 1996 = V. I. Mordvinceva, *Falary konskoj uprjaži na territorii stepnoj Evrazii v III v. do n. e. – II v. n. e.*, Avtoreferat disertacii na soiskanie učenoj stepeni kandidata istoričeskikh nauk, Sankt-Peterburg, 1996.
- Mordvinceva 1996a = V. I. Mordvinceva, *Falary s izobraženiem Bellerofonta iz sarmatskogo pogrebenija u sela Volodarka v Zapadnom Kazahstane*, în RA, 4, 1996, p. 143-156.
- Mordvinceva 1997 = V. I. Mordvinceva, *O meste izgotovlenija falarov Jančokrakskogo klada*, în Stratum + PAV, Sankt-Peterburg-Kišinev, 1997, p. 106-115.
- Mordvinceva 2001 = V. I. Mordvinceva, *Samatische Phaleren. Archäologie in Eurasien*, Band 11, Berlin, 2001.
- Mordvinceva 2001a = V. I. Mordvinceva, *Dekorativnye plastiny iz Bubueča*, în RA, 2, 2001, p. 108-114.
- Mordvinceva, Zdanovič, Tairov 1997 = V. I. Mordvinceva, G. B. Zdanovič, A. D. Tairov, *Falar ellinističeskoj raboty s beregov r. Išim*, în RA, 4, 1997, p. 176-180.
- Nefedova 1993 = E. S. Nefedova, *Bubuečskij komplex (istorija nahodki i izučenija, zadaci interpretacii)*, în Antičnaja civilizacija i varvarskij mir, II, Novočerkassk, 1993, p. 15-20.
- Otčet 1909 = Otčet Istoriceskogo muzeja za 1908 g., Moskva, 1909.
- Polin 1987 = S. V. Polin, *Hronologija rannesarmatskoj prohorovskoj kul'tury*, în Actual'nye problemy istoriko-arheologičeskikh issledovanij. Tez.dokl., Kiev, 1987, p. 132-133.
- Polin 1992 = S. V. Polin, *Ot Skifii k Sarmatii*, Kiev, 1992.
- Polin, Simonenko 1990 = S. V. Polin, A. V. Simonenko, *Rannesarmatskie pogrebenija Severnogo Pričernomor'ja*, în Issledovaniya po arheologii Podneprov'ja, Dnepropetrovsk, 1990, p. 76-95.
- Raev 1986 = B. A. Raev, *Celtic "Jockey-cap" helmetes in the Don area*, în B. A. Raev, *Roman Imports in the Lower Don Basin*, BAR, Int. Ser., 278, Oxford, 1986, p. 85-86.
- Raev 1994 = B. A. Raev, *Bronze vessels of the late La Tène period from Sarmatia*, în Akten des 10. Internationalen Tagung über antike Bronzen, Freiburg, 18-22 Juli 1988, Stuttgart, 1994, p. 347-353.
- Raev, Simonenko, Trejster 1990 = B. A. Raev, A. V. Simonenko, M. Ju. Trejster, *Etrusko-italijskie i kel'tskie šlemy v Vostočnoj Evrope*, în Drevnie pamjatniki Kubani, Krasnodar, 1990, p. 117-135, 215-222.
- Raev, Simonenko, Trejster 1991 = B. A. Raev, A. V. Simonenko, M. Ju. Trejster, *Etrusko-Italic and Celtic Helmetes in Eastern Europe*, în JahrbRGZM, 38, 1991, 2, (1995), p. 465-496.
- Rikman 1969 = E. A. Rikman, *Hudožestvennye sokrovišča drevnej Moldavii*, Kišinev, 1969.
- Rustoiu 2000 = A. Rustoiu, *Mercenari "barbari" la Histria și Callatis în sec. I a.Chr. Interpretări arheologice și istorice*, în Istros, X, 2000, p. 277-288.
- Sergackov 1992 = I. V. Sergackov, *O vremenii zaselenija Samatii severnoj časti Volgo-Donskogo meždureč'ja*, în SA, 1, 1992, p. 162-174.
- Sergackov 1994 = I. V. Sergackov, *Hronologija rannesarmatskoj kul'tury i nekotorye voprosy etničeskoj istorii sarmatov Volgo-Donskih stepej*, în Meždunarodnye otноšenija v bassejne Černogo Morja v drevnosti i srednie veka. Tezisy dokladov VII meždunarodnoj naučnoj konferencii, Rostov na Donu, 1994, p. 74-76.
- Sergackov 1995 = I. V. Sergackov, *Novye dannye k hronologii rannesarmatskoj kul'tury*, în RA, 1, 1995, p. 148-158.
- Sergackov 2000 = I. V. Sergackov, *Final rannesarmatskoj kul'tury. Hronologija i problemy etničeskoj istorii sarmatov na rubeže er*, în

- Shchukin 1995 Rannesarmatskaja kul'tura: Formirovanie, razvitiye, hronologija, I, Samara, 2000, p. 150-157.
= M. Shchukin, *The Celts in Eastern Europe*, in Oxford Journal of Archaeology, 1995, p. 201-227.
- Simonenko 1982 = A. V. Simonenko, *O pozdneskifskikh nalobnikah*, in Drevnosti stepnoj Skifii, Kiev, 1982, p. 237-245.
- Simonenko 1991 = A. V. Simonenko, *Roxolany (posuk arheologichnyh vidpovidnostej)*, in Arheologija (Kiev), 4, 1991, p. 17-28.
- Simonenko 1993 = A. V. Simonenko, *Sarmaty Tavrij*, Kiev, 1993.
- Simonenko 1993a = A. V. Simonenko, "Klady" Snarjaženija vsadnika II-I vv. do n. e. opyt klassifikacii i etničeskoj interpretacii, in Vtoraja Kubanskaja arheologičeskaja konferencija, Krasnodar, 1993, p. 89-90.
- Simonenko 1994 = A. V. Simonenko, *Rann'osarmatskyj period u pivničnomu Pryčornomorju*, in Arheologija (Kiev), 1, 1994, p. 32-48.
- Simonenko 1994a = A. V. Simonenko, *The Problem of the Sarmatian Penetration in the North Pontic Area According to Archaeological Data*, in II Mar Nero, I, 1994a, p. 99-134.
- Simonenko 1999 = A. V. Simonenko, *Sarmaty Pivničnogo Pryčornomorja. Hronologija, periodyzacija ta etno-polityčna istorija*, Avtoreferat dysertacii na zdobutija stupenja doktora istoričnyh nauk, Kiev, 1999.
- Simonenko 1999a = A. V. Simonenko, *Sarmaty Severnogo Pričernomorja. Hronologija, periodizacija i etno-političeskaja istorija*, Disertacija na soiskanie učenoj stepeni doktora istoričeskikh nauk (mss.), Kiev, 1999.
- Simonenko 2000 = A. V. Simonenko, *Osobennosti rannesarmatskoj kul'tury Severnogo Pričernomorja*, in Rannesarmatskaja kul'tura: Formirovanie, razvitiye, hronologija, I, Samara, 2000, p. 158-164.
- Simonenko 2001 = A. V. Simonenko, *Bewaffnung und Kriegswesen der Sarmaten und späten Skythen im nördlichen Schwarzmeeergebiet*, in Eurasia Antiqua, 7, 2001, p. 187-327.
- Skripkin 1987 = A. S. Skripkin, *Problemy hronologii sarmatskoj kul'tury i ee istoričeskiy aspekt*, in Zadači arheologii v svete rešenij XXVII s'ezda KPSS, Suzdal', 1987, p. 230-231.
- Skripkin 1990 = A. S. Skripkin, *Aziatskaja Sarmatija. Problemy hronologii i etno-istoričeskij aspekt*, Saratov, 1990.
- Skripkin 1993 = A. S. Skripkin, *K probleme istoričeskoj interpretacii arheologičeskikh parallej v kul'turah Altajskogo i Dono-Ural'skogo regionov v poslednie veka do n. e.*, in Antičnaja civilizacija i varvarskij mir, II, Novočerkassk, 1993, p. 3-10.
- Skripkin 2000 = A. S. Skripkin, *K probleme vydelenija sarmatskih pamjatnikov Aziatskoj Sarmatii II-I vv. d. n. e.*, in Rannesarmatskaja kul'tura: Formirovanie, razvitiye, hronologija, I, Samara, 2000, p. 137-149.
- Skripkin 2001 = A. S. Skripkin, *O haraktere vostočnyh svjazej kočevnikov rannego železnogo veka Volgo-Donskih i Severokavkaskih stepej*, in Tret'ja Kubanskaja konferencija. Tezisy dokladov meždunarodnoj arheologičeskoj konferencii, Krasnodar-Anapa, 2001, p. 180-182.
- Smirnov 1953 = K. F. Smirnov, *Severskij kurgan* (= Tr. GIM, XI), 1953.
- Smirnov 1984 = K. F. Smirnov, *Sarmaty i utverždenie ih političeskogo gospodstva v Skifii*, Moskva, 1984.
- Spicyn 1909 = A. Spicyn, *Falary Južnoi Rossii*, in IAK, XXIX, 1909, p. 18-53.
- Ščukin 1994 = M. B. Ščukin, *Na rubeže er*, Sankt-Petersburg, 1994.
- Šilov 1975 = V. P. Šilov, *Očerki po istorii drevnih plemen Nižnega Povolžja*, Leningrad, 1975.
- Šimanskij 1910 = E. A. Šimanskij, in ZOOID, XXVIII, 1910.
- Šramko 1962 = B. A. Šramko, *Drevnosti Severskogo Donca*, Har'kov, 1962.
- Tallgren 1926 = A. M. Tallgren, *La Pontide prescytiique apres l'introduction de métaux*, (= ESA, 2), 1926.
- Treister 1993 = M. Ju. Treister, *The Celts in the north Pontic area: a reassessment*, in Antiquity, 67, 1993, p. 789-804.
- Trejster 1992 = M. Ju. Trejster, *Kel'ty u Pivničnomu Pryčornomorju*, in Arheologija

- Trever 1940 (Kiev), 2, 1992, p. 37-51.
= K. V. Trever, *Pamjatniki greko-baktyjskogo iskusstva*, Moskva-Leningrad, 1940.
- Waurick 1988 = G. Waurick, *Helme der hellenistischen Zeit und ihre Vorläufer*, în *Antike Helme. Monographien RGZM*, 14, Mainz, 1988, p. 151-180.
- Ždanovskij 1985 = A. M. Ždanovskij, *Istorija plemen Srednego Prikuban'ja vo II v. do n. e. - III v. n. e. (Po materialam kurgannyh pogrebenij)*, Disertacija kandidata istoričeskikh nauk, Moskva, 1985.
- Ždanovskij 1990 = A. M. Ždanovskij, *K istorii siranskogo sojusa plemen (Po materialam kurgannyh pogrebenij Srednego Prikuban'ja)*, în *Don i Severnyj Kavkaz v drevnosti I v srednie veka*, Rostov na Donu, 1990, p. 35-48.

LISTA ILUSTRĂȚILOR

Fig. 1. Harta descoperirilor de tezaure și depozite sarmatice timpurii din spațiul dintre Don și Prut. 1. Klimentovka; 2. Starobel'sk; 3. Taganrog; 4. Jančokrak; 5. Novovasil'evka; 6. Snigirevka; 7. Velikoploskoe; 8. Bădragii Noi; 9. Brăvicieni; 10. Bubueci; 11. Veseloja Dolina; 12. Tvardița. A - depozite; B - tezaure; C - orașe grecești.

Fig. 2. 1-4. Novovasil'evka; 5-7. Snigirevka (după Simonenko 1982).

Fig. 3. Brăvicieni (după Fedorov 1960).

Fig. 4. Jančokrak (după Mordvinceva 1997).

Fig. 5. Klimentovka (după Jacenko 1962).

Fig. 6. Klimentovka (după Jacenko 1962).

Fig. 7. Starobel'sk. 1-6. (după Smirnov 1984); 7-8. (după Mordvinceva 2001).

Fig. 8. Starobel'sk (după Mordvinceva 2001).

Fig. 9. Taganrog (după Mordvinceva 2001).

Fig. 10. Taganrog (după Mordvinceva 2001).

Fig. 11. Velikoploskoe (după Dzis-Rajko, Suničuk 1984).

Fig. 12. Velikoploskoe (după Dzis-Rajko, Suničuk 1984).

Fig. 13. Bădragii Noi (după Bârcă 2002).

Fig. 14. Bubueci (după Bârcă 2002).

Fig. 15. Tvardița (după Ščukin 1994).

Fig. 16. Tvardița (după Ščukin 1994).

Fig. 17. Veseloja Dolina (după Bârcă 2002).

Fig. 18. Veseloja Dolina (după Bârcă 2002).

EINIGE BEMERKUNGEN ZU DEN FRÜHSARMATISCHEN HORTEN UND DEPOTS (2.- 1. JH. V. CHR.) IM GEBIET ZWISCHEN DON UND PRUTH (Zusammenfassung)

Zu den sarmatischen Funden aus dem Gebiet zwischen Don und Pruth zählen drei Depots und neun Horte (Abb. 1). Die Depots wurden in der Umgebung der Ortschaften Novovasil'evka (Abb. 2/1-4), Snigirevka (Abb. 2/5-7) und Brăvicieni (Abb. 3) entdeckt. Die ersten beiden wurden im Mantel älterer Hügelgräber entdeckt, der dritte infolge archäologischer Untersuchungen. Die Horte stammen von Jančokrak (Abb. 4), Klimentovka (Abb. 5-6), Starobel'sk (Abb. 7-8), Taganrog (Abb. 9-10), Velikoploskoe (Abb. 11-12), Bădragii Noi (Abb. 13), Bubueci (Abb. 14), Tvardița (Abb. 15-16) und Veseloja Dolina (Abb. 17-18).

Die Stücke aus den Horten von Bubueci und Velikoploskoe waren in Bronzekesseln abgelagert worden, jene von Bădragii Noi und Veseloja Dolina (mit der Ausnahme des Helmes) im Inneren von *situlae*. Die Stücke aus den anderen Horten waren direkt in die Erde gelegt worden.

Die Depots bestehen aus Bronze- und Eisenstücken, die Horte größtenteils aus Silber und Bronze, obwohl zu manchen auch Eisenstücke gehören.

Zu diesen Entdeckungen gehören Zaumzeugzubehör (*phalerae*, Trensen, Psalien, Stirnbeschläge, Beschläge). Zum Hort von Bubueci gehören auch zwei bronzenne Wangenplättchen, die mit geometrischen, tierischen und menschlichen Motiven verziert waren. Die Depots von Brăvicieni und Snigirevka sowie die Horte von Velikoploskoe und Veseloja Dolina umfassen Angriffswaffen (Lanzen- und Pfeilspitzen), die Horte von Bubueci und Veseloja Dolina sogar Verteidigungswaffen (Helme). Zu drei der Horte gehören

Schmuckstücke und Kleidungszubehör in fünf Bronzegefäßen (Kessel, *situlae*), in einem einzigen liegen sie in einem Silbergefäß (Kelch). In zwei Fällen (Snigirevka, Velikoploskoe) befinden sich fragmentarische Ketten aus Bronzeringen. Dieses Ritual ist aus dem Milieu der Maeoten und Sarmaten aus dem nordkaukasischen Gebiet bekannt.

Die Stücke aus diesen Depots und Horden weisen für diese Zeit und dieses Gebiet keine allzugroße typologische Vielfalt auf. Bestimmte Gattungen von Stücken sind auch in den übrigen von Sarmaten bewohnten Gebieten im 2.- 1. Jh. v. Chr. selten. Mehr noch, es kann bemerkt werden, daß, wie auch außerhalb des untersuchten Gebietes, ein Teil davon ebenfalls aus Depots und Horden stammen.

Solche Horte und Depots sind im sarmatischen Milieu im gesamten Gebiet zwischen dem Pruth und dem Kaukasus anzutreffen. Mehr noch, im erwähnten Gebiet gibt es ähnliche Stücke wie jene aus Horden und Depots, die aber aus Gräbern oder Einzelfunden mit sicherer sarmatischer Zuschreibung stammen. Solche Gattungen von Stücken erscheinen auch in einigen frühen sarmatischen Horden und Gräbern aus dem Gebiet östlich von Don und Wolga. Für diese Gruppe von Funden (Horte, Depots, Gräber) aus dem Gebiet zwischen Pruth und Kaukasus sind bestimmte Gattungen von Stücken (*phalerae*, Trensen, Psalien, Stirnbeschlüsse, Helme, bestimmte Gattungen von Bronze- und Silbergefäßen, Beschläge usw.) kennzeichnend. Trotzdem erscheinenden diese Gattungen von Stücken nicht in allen Objekten des oben genannten Gebietes jedesmal assoziiert.

All dies, zusammen mit der Datierung jeder einzelnen Gattung von Stücken, der Verbreitung bestimmter Importstücke im sarmatischen Milieu sowie der Angaben der literarischen Quellen, erlauben die Annahme, daß die Horte und Depots im untersuchten Gebiet größtenteils sarmatischen Reitern gehört hatten, die als Söldner in der Armee des Mithridates Eupator gedient hatten und die sich für kurze Zeit in der ersten Hälfte des 1. Jh. v. Chr. im Norden und Nordwesten des Schwarzen Meeres befunden hatten.

ABBILDUNGSVERZEICHNIS

Abb. 1. Karte der Entdeckungen der fröhssarmatischen Horte udn Depots im Gebiet zwischen Don und Pruth. 1. Klimenkovka; 2. Starobel'sk; 3. Taganrog; 4. Jančokrak; 5. Novovasil'evka; Snigirevka; 7. Velikoploskoe; 8. Bädragii Noi; 9. Brävicien; 10. Bubueci; 11. Veseloja Dolina; 12. Tvardița. A - Depots; B - Horte; C - Griechenstädte.

Abb. 2. 1-4. Novovasil'evka; 5-7. Snigirevka (nach Simonenko 1982).

Abb. 3. Brävicien (nach Fedorov 1960).

Abb. 4. Jančokrak (nach Mordvinseva 1997).

Abb. 5. Klimenkovka (nach Jacenko 1962).

Abb. 6. Klimenkovka (nach Jacenko 1962).

Abb. 7. Starobel'sk. 1-6. (nach Smirnov 1984); 7-8. (nach Mordvinseva 2001).

Abb. 8. Starobel'sk (nach Mordvinseva 2001).

Abb. 9. Taganrog (nach Mordvinseva 2001).

Abb. 10. Taganrog (nach Mordvinseva 2001).

Abb. 11. Velikoploskoe (nach Dzis-Rajko, Suničuk 1984).

Abb. 12. Velikoploskoe (nach Dzis-Rajko, Suničuk 1984).

Abb. 13. Bädragii Noi (nach Bârcă 2002).

Abb. 14. Bubueci (nach Bârcă 2002).

Abb. 15. Tvardița (nach Ščukin 1994).

Abb. 16. Tvardița (nach Ščukin 1994).

Abb. 17. Veseloja Dolina (nach Bârcă 2002).

Abb. 18. Veseloja Dolina (nach Bârcă 2002).

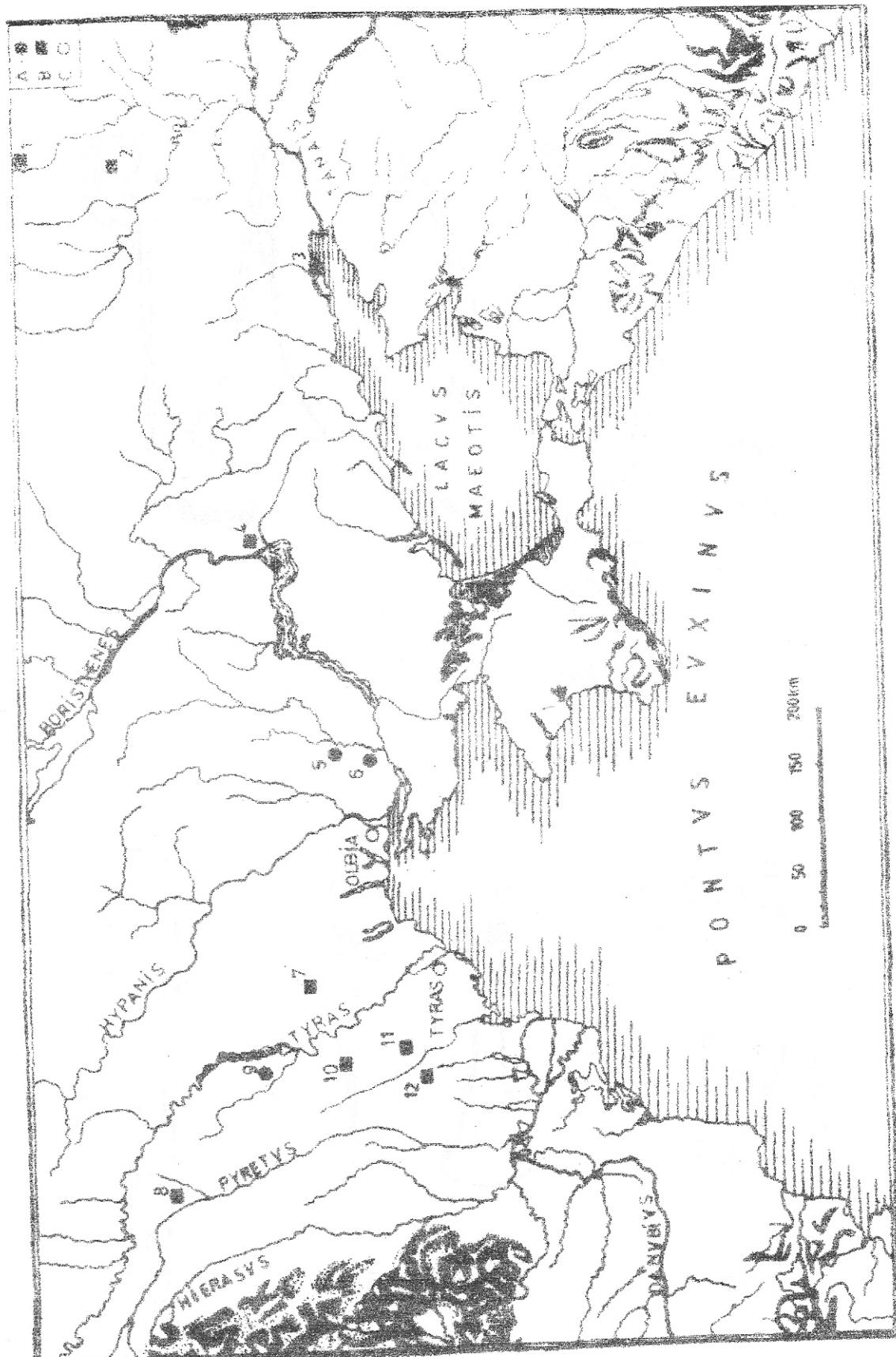

Fig. 1

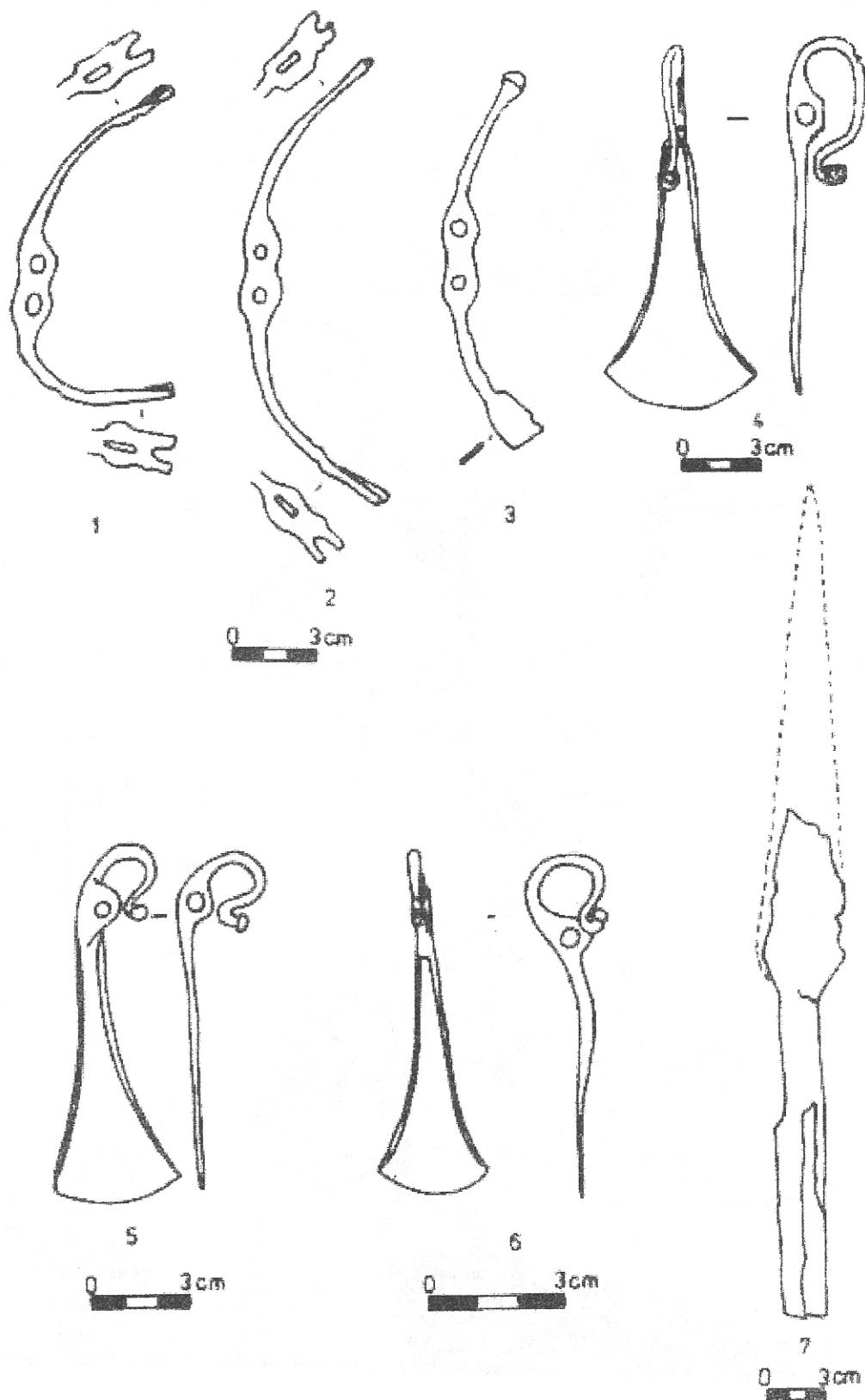

Fig. 2

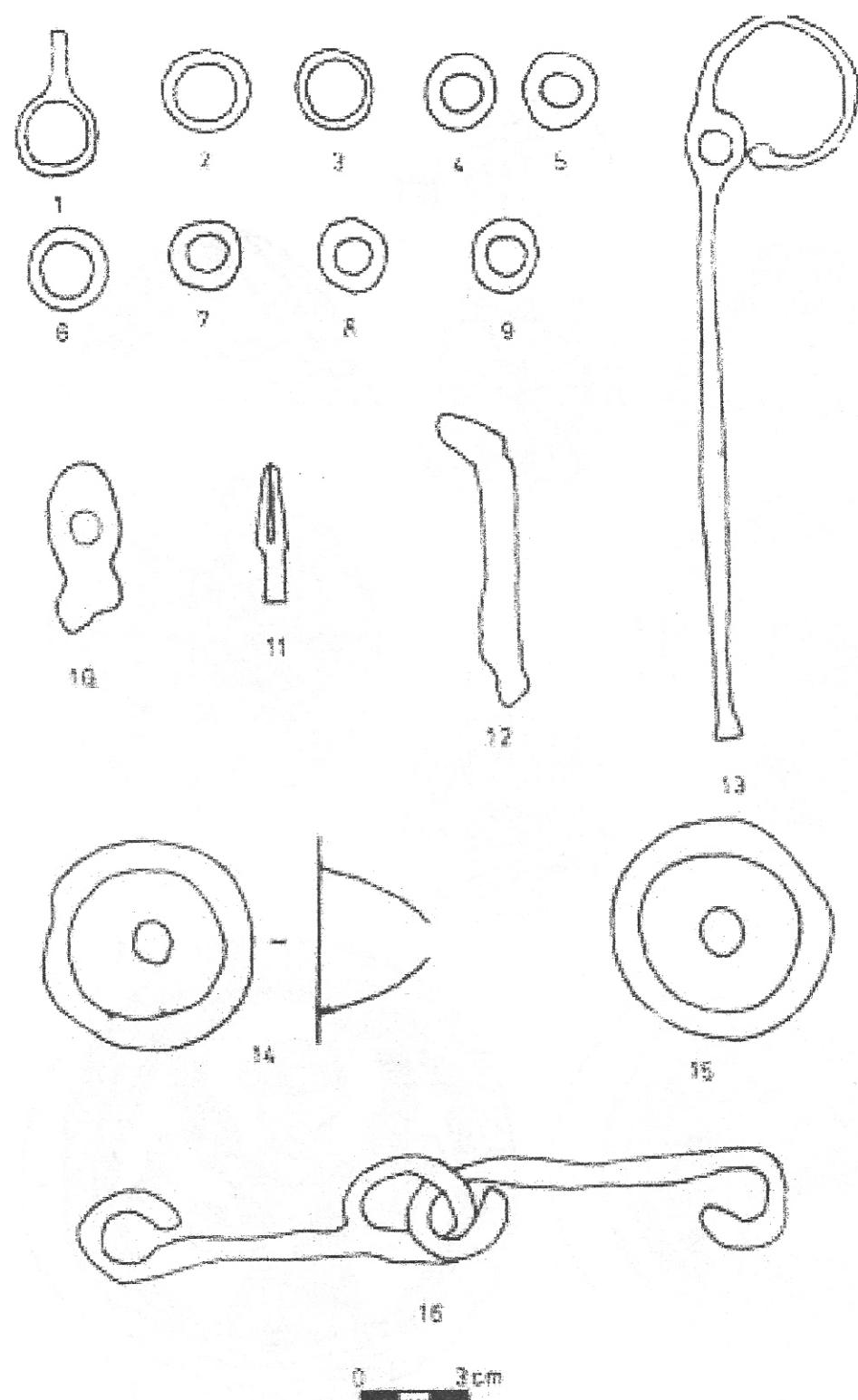

Fig. 3

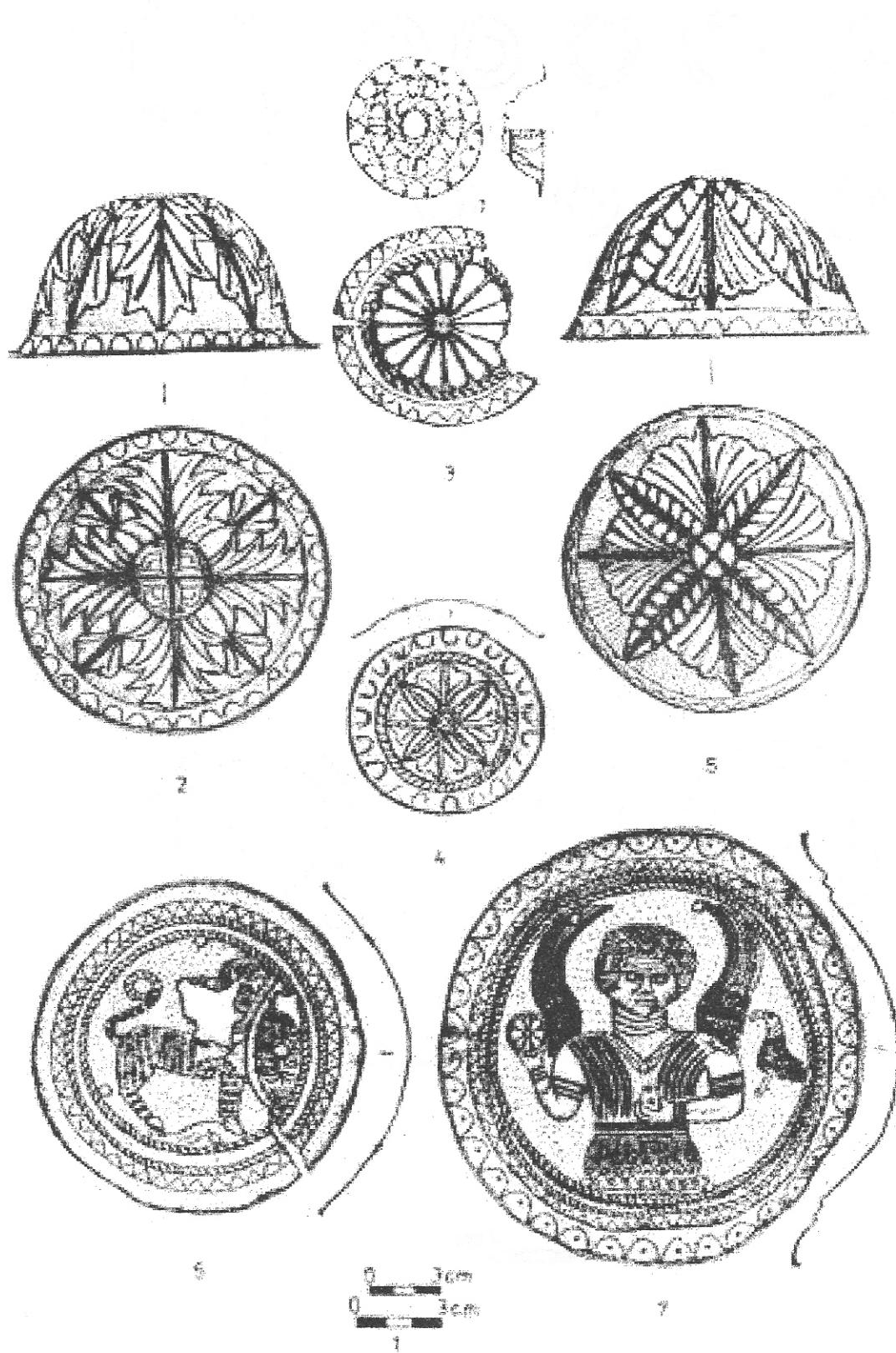

Fig. 4

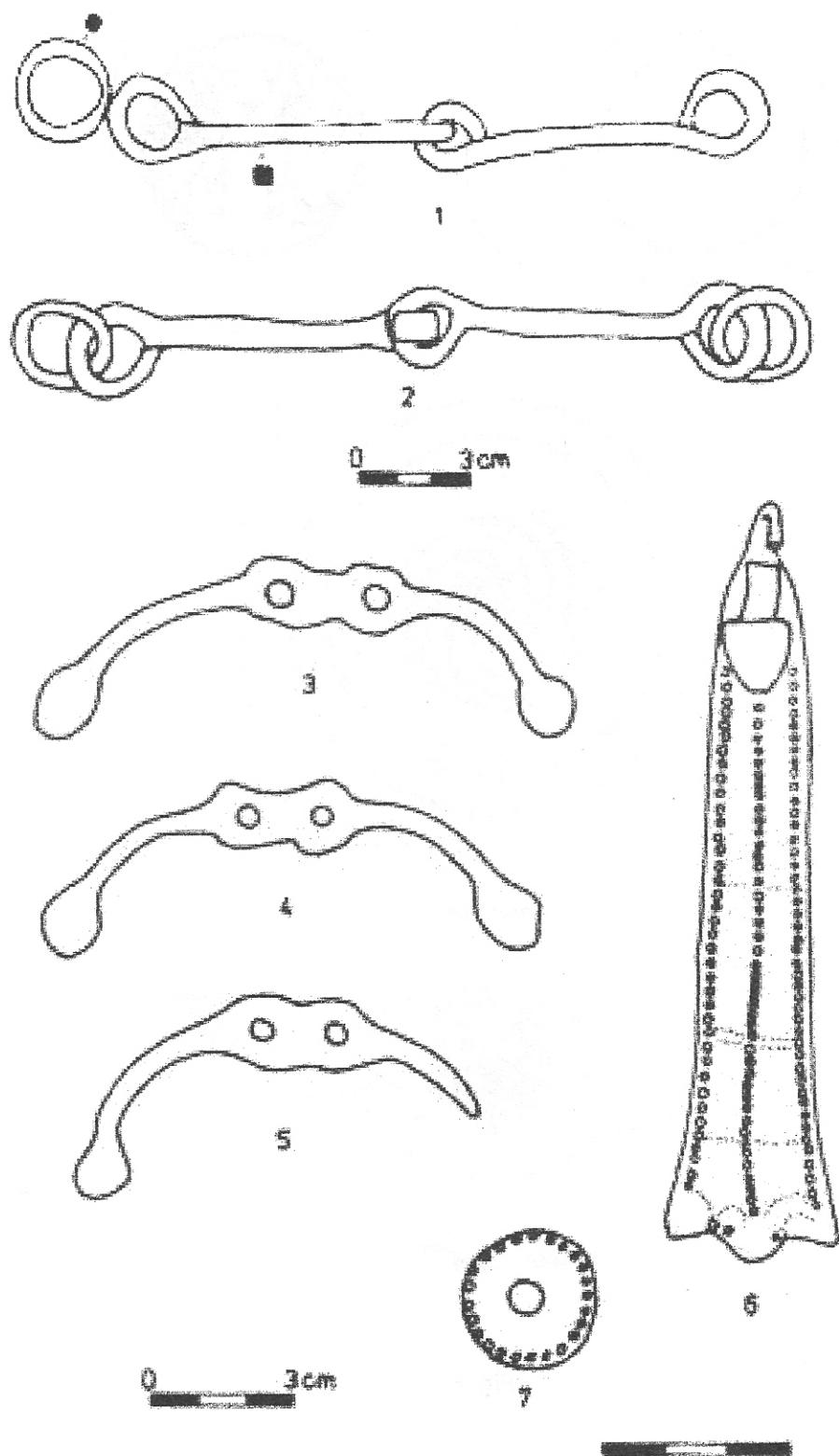

Fig. 5

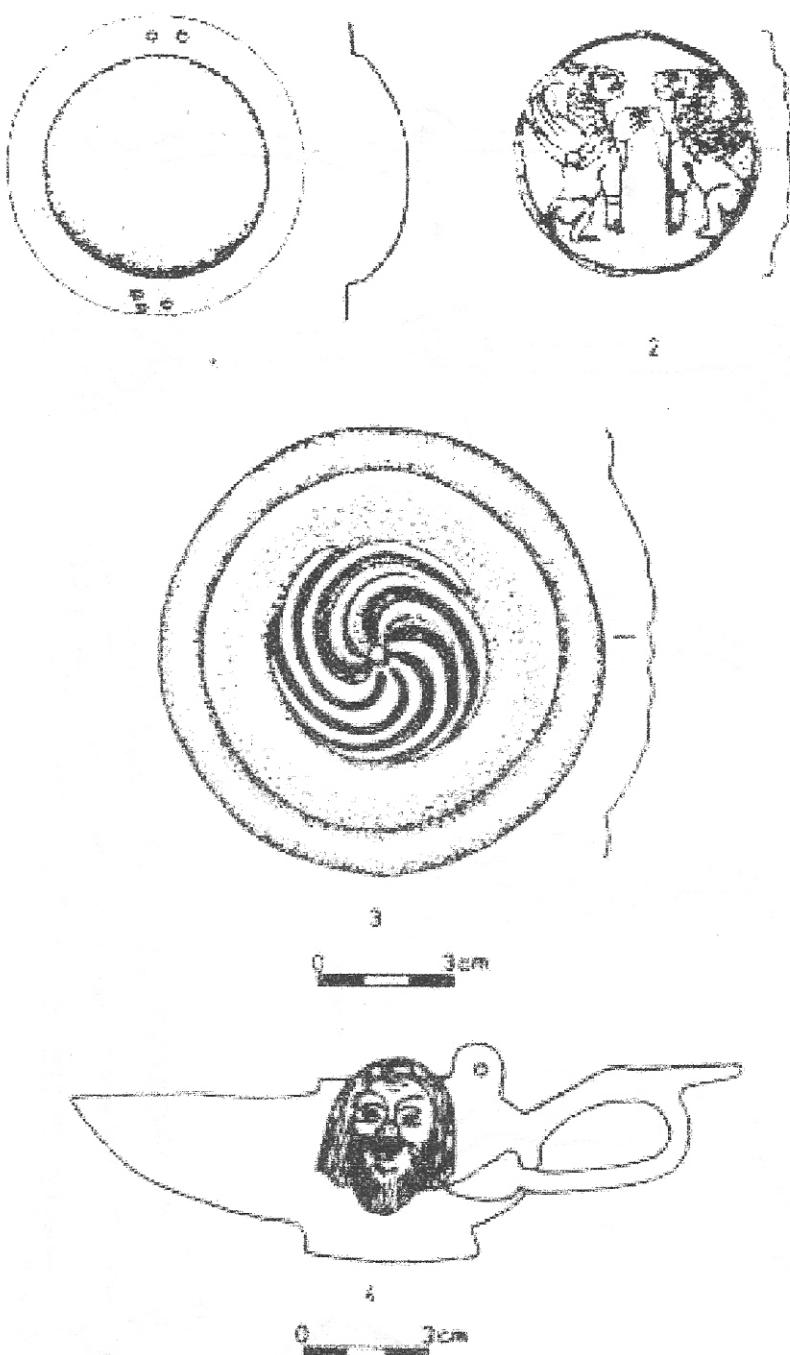

Fig. 6

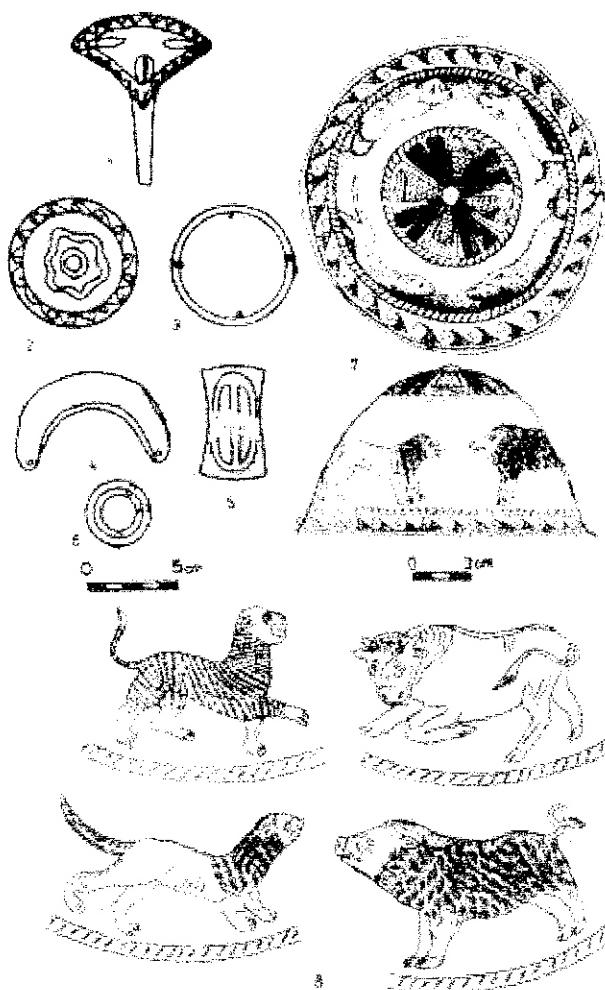

Fig. 7

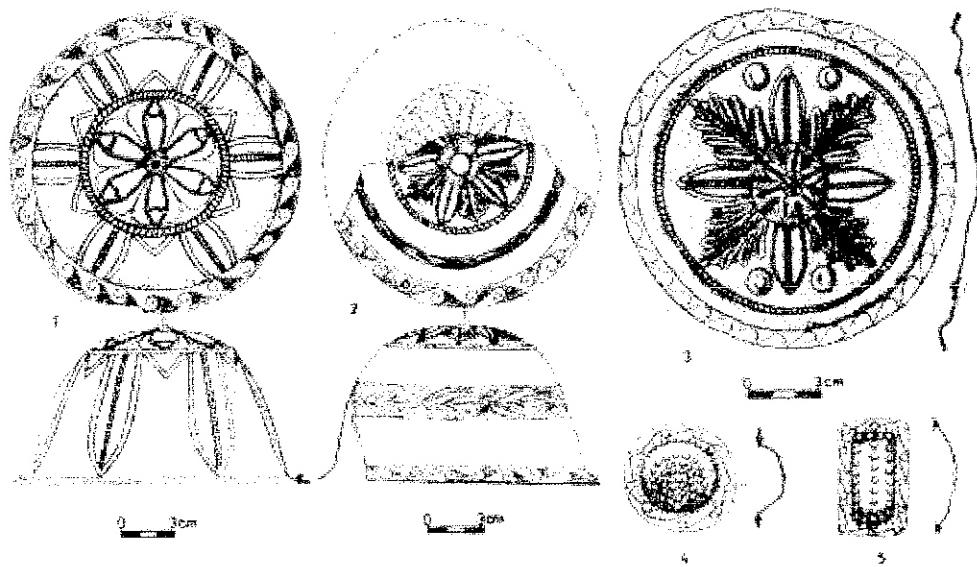

Fig. 8

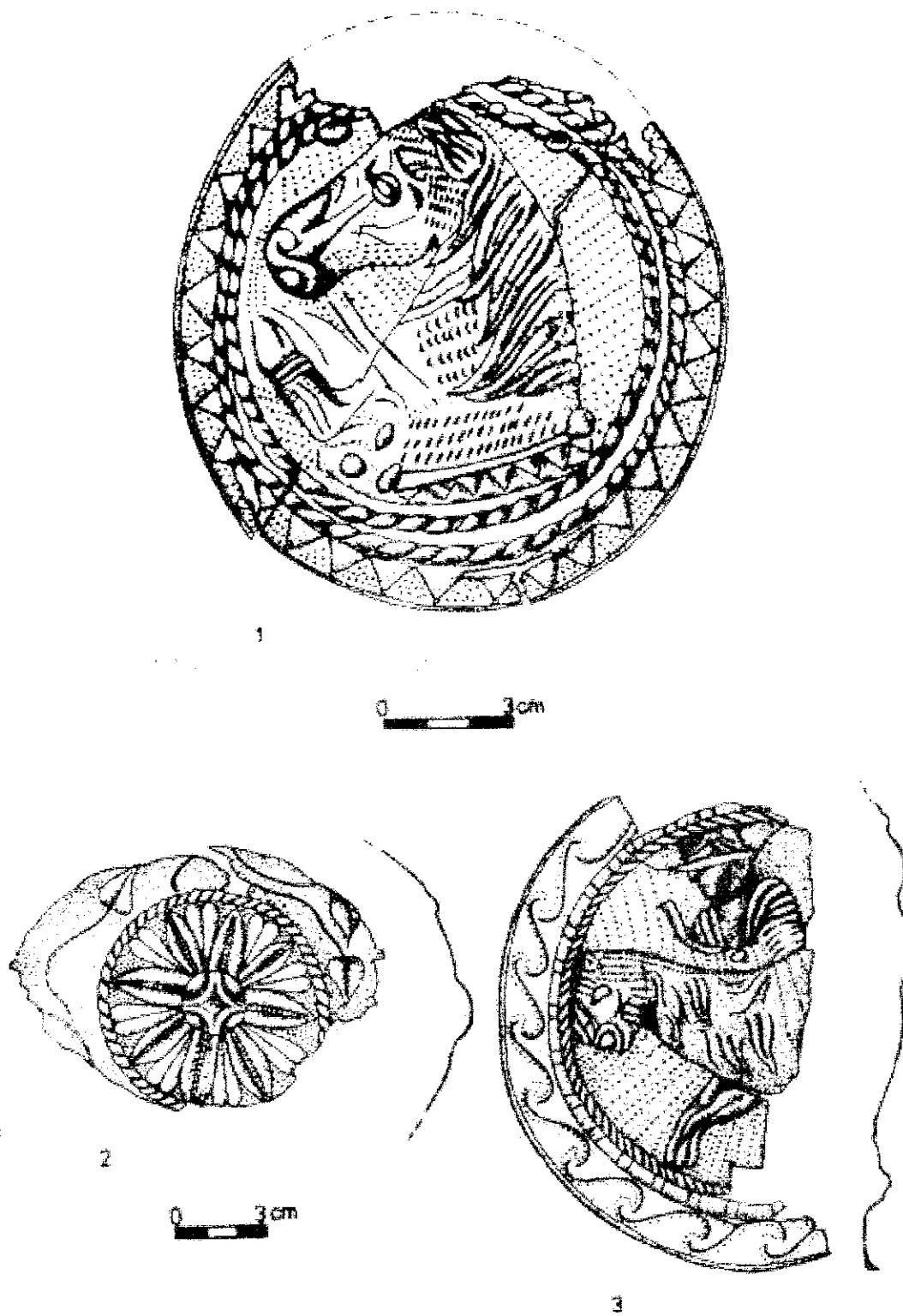

Fig. 9

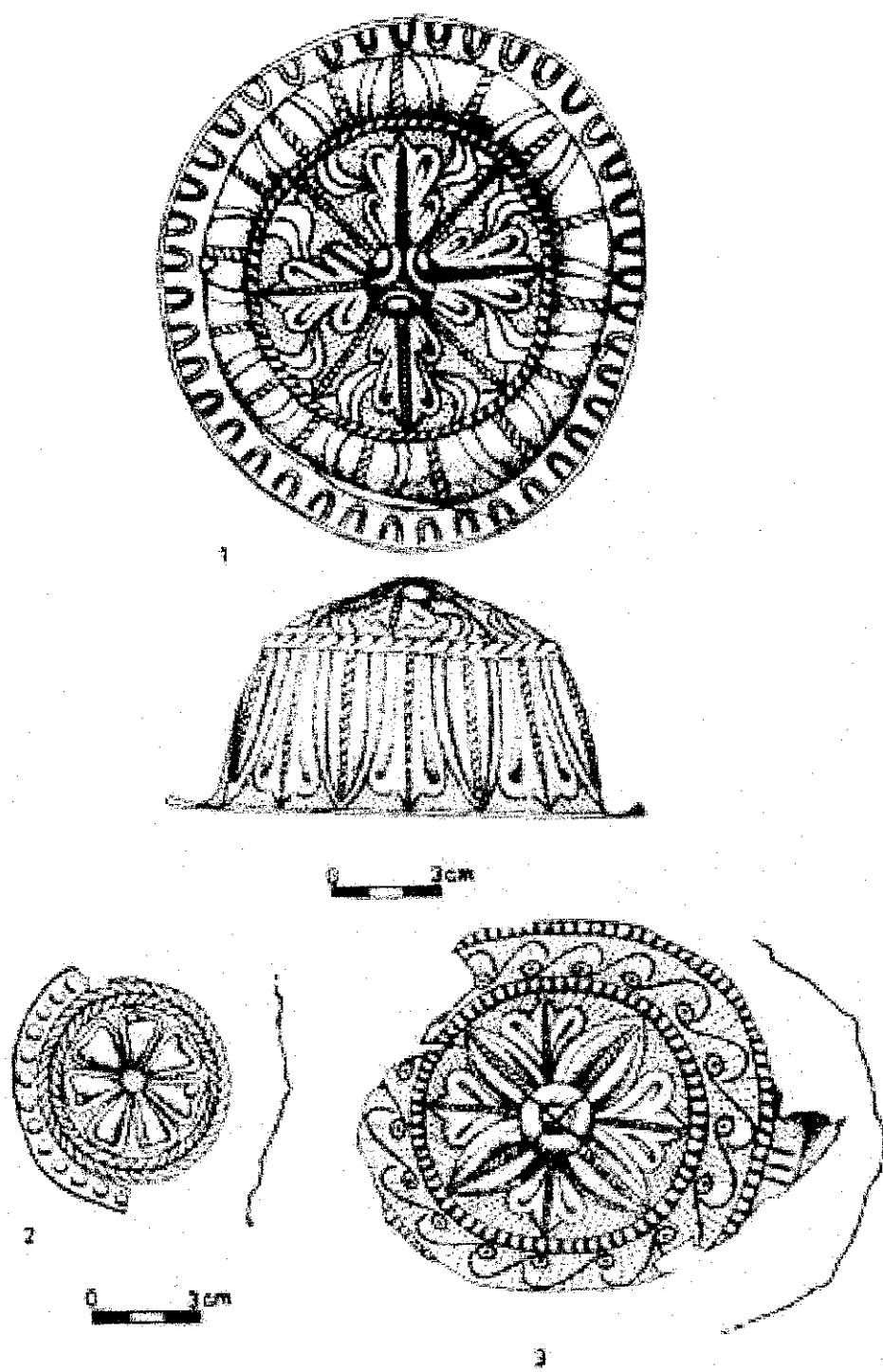

Fig. 10

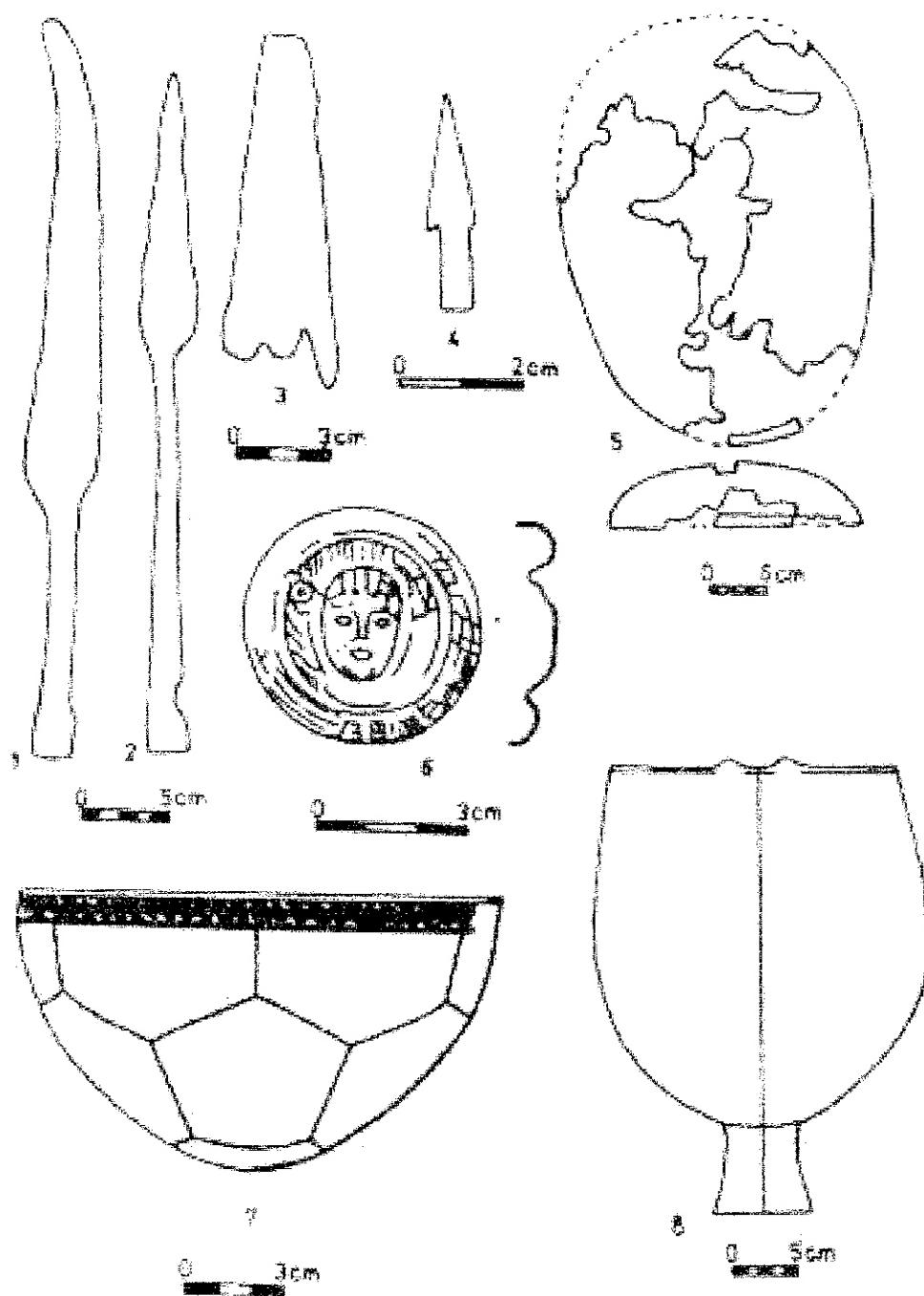

Fig. 11

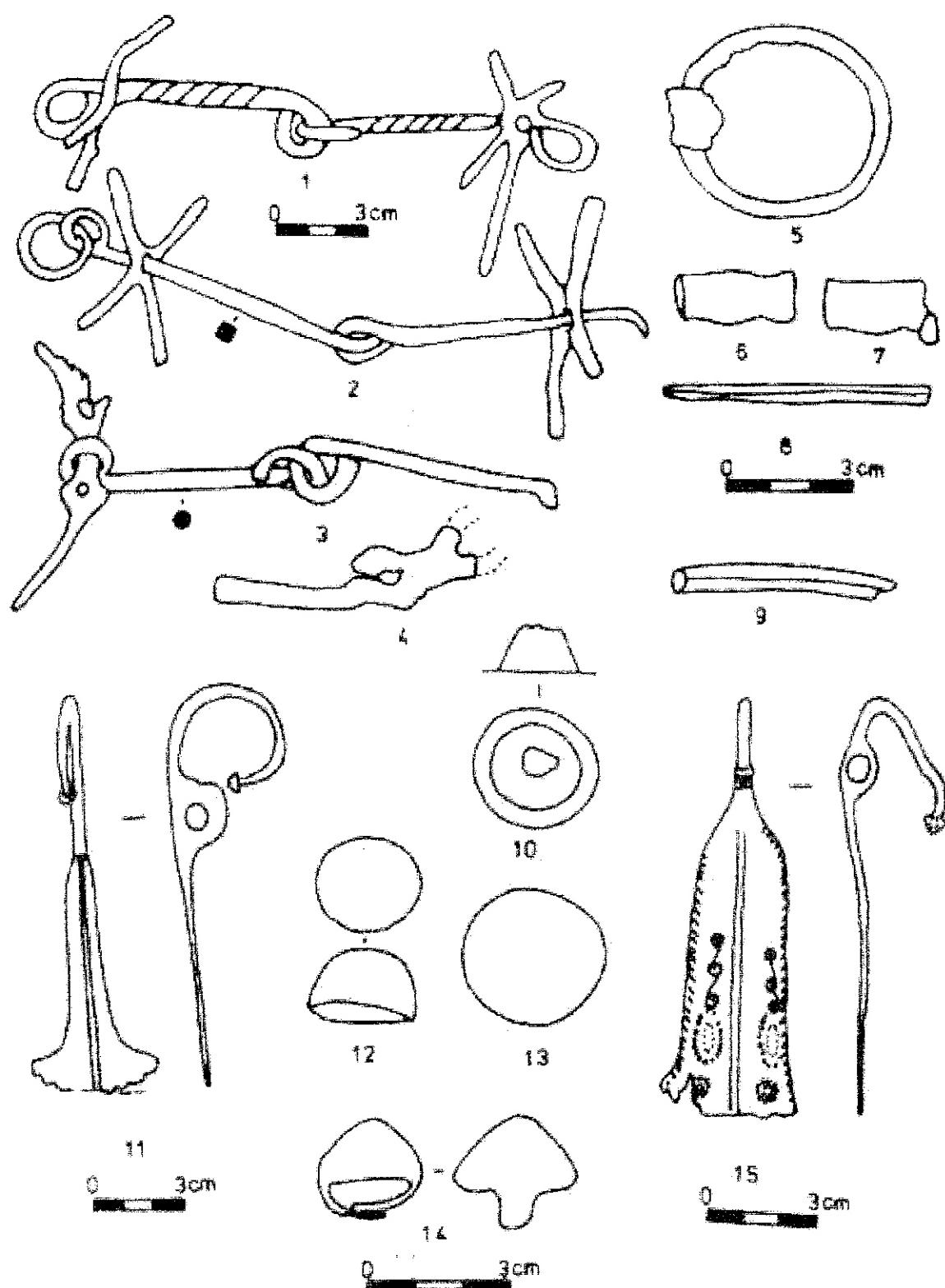

Fig. 12

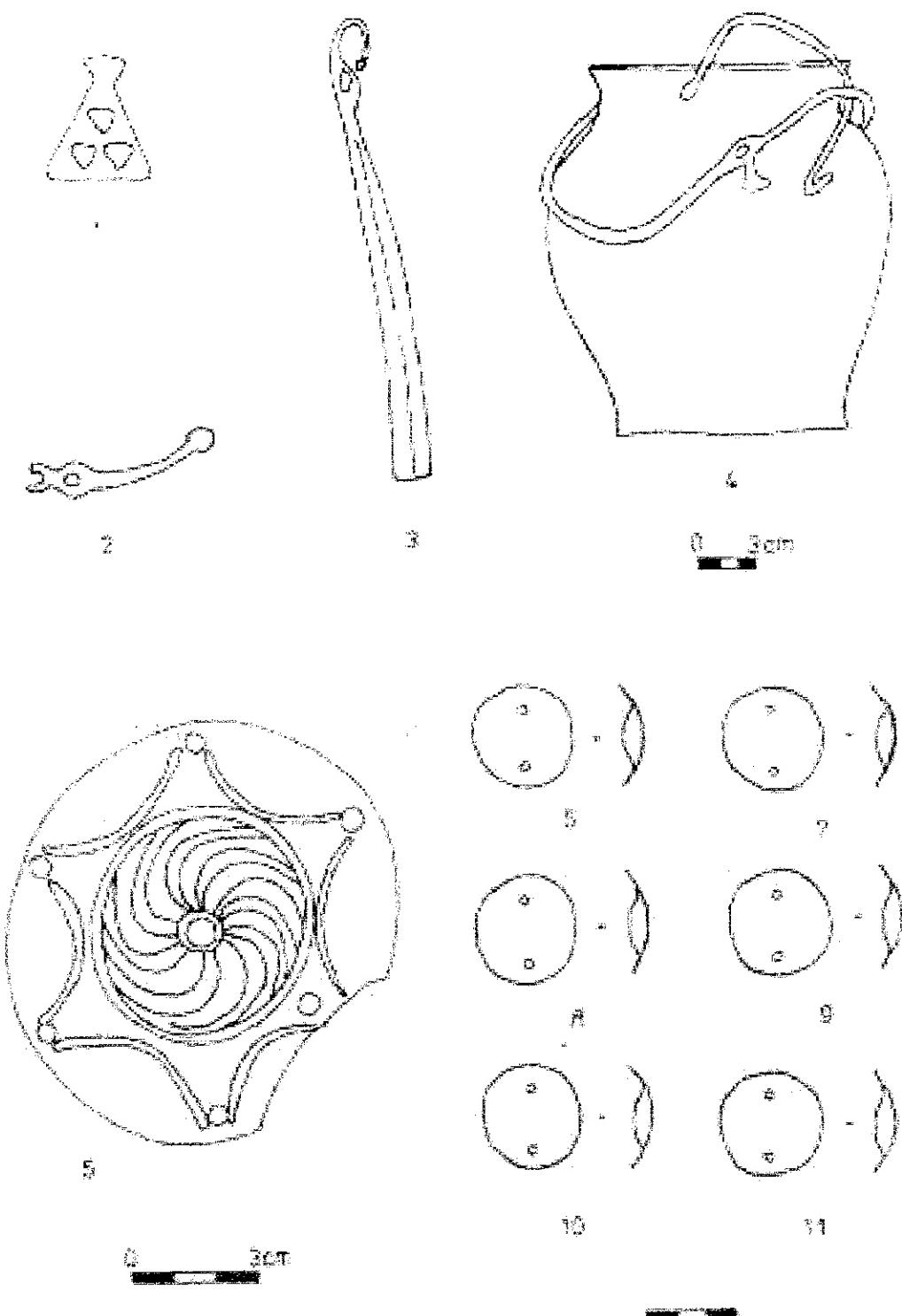

Fig. 13

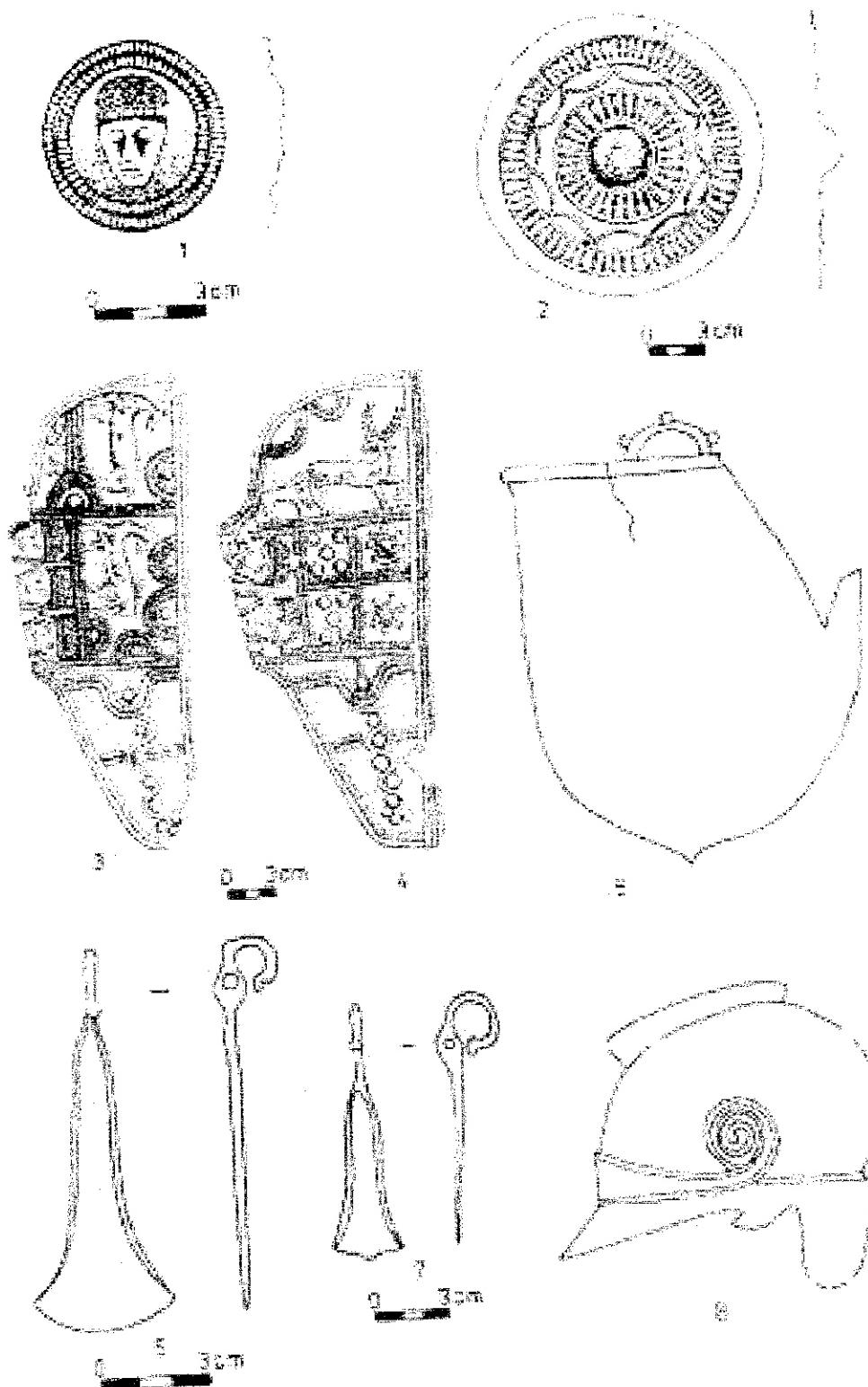

Fig. 14

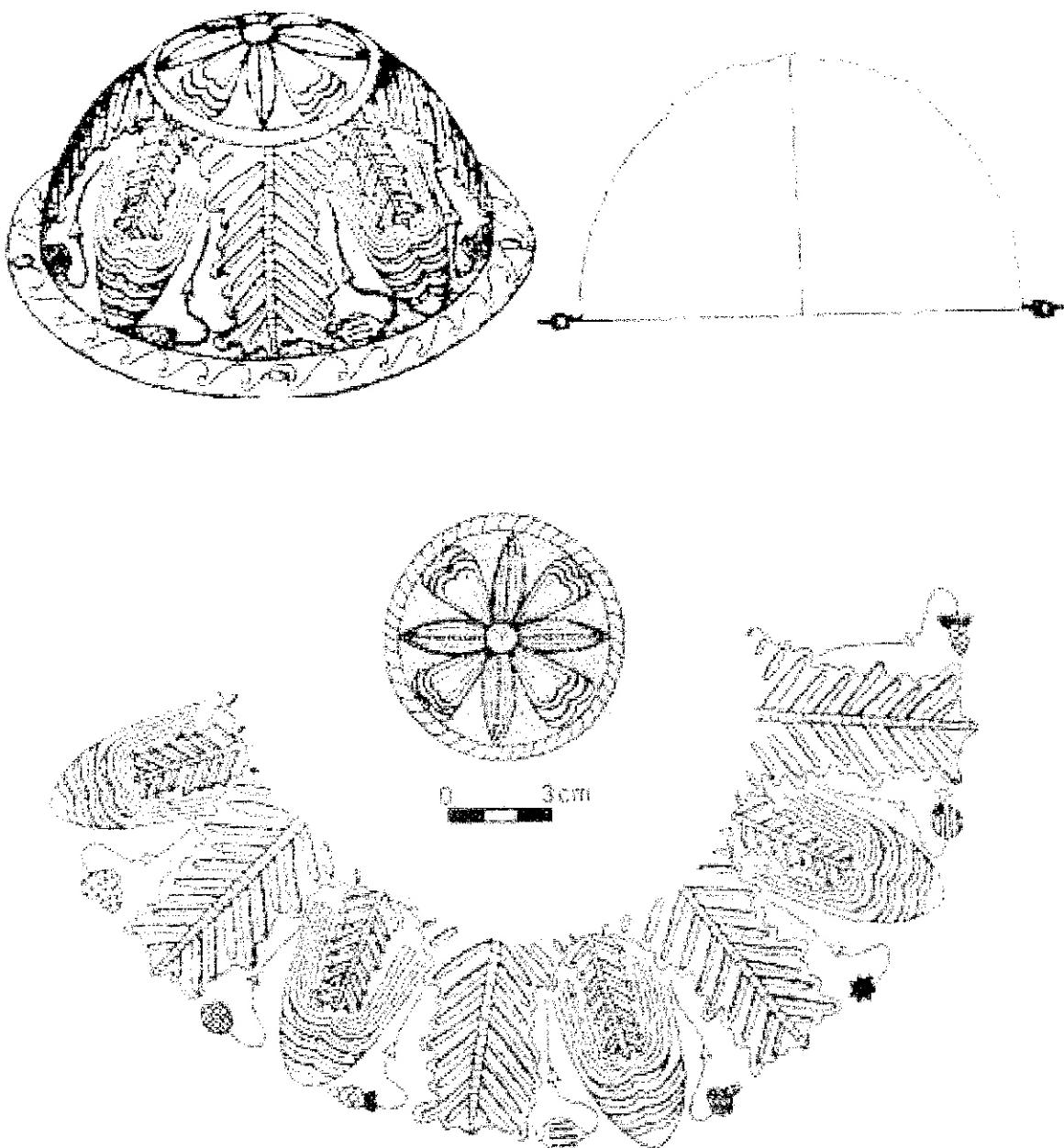

Fig. 15

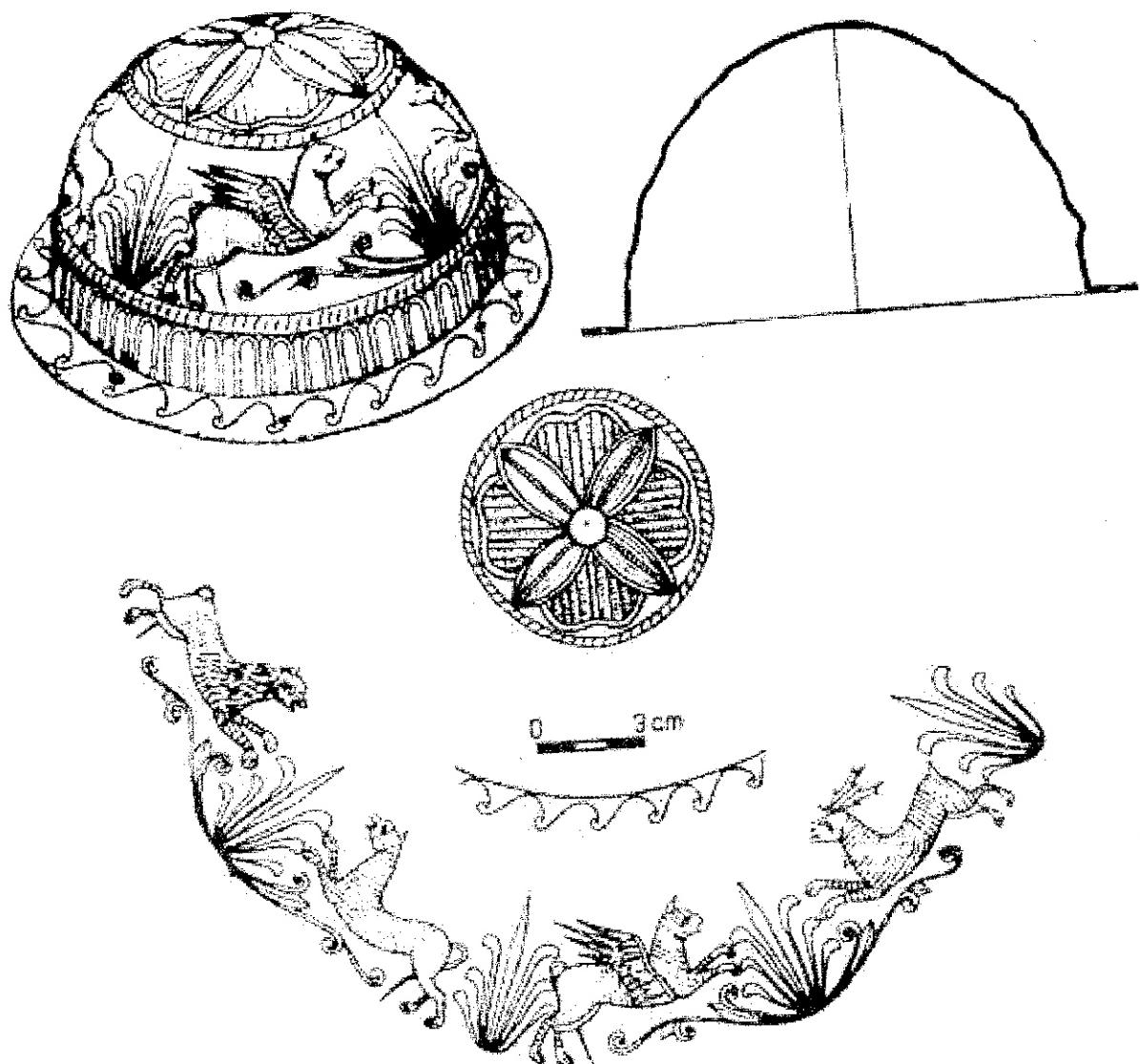

Fig. 16

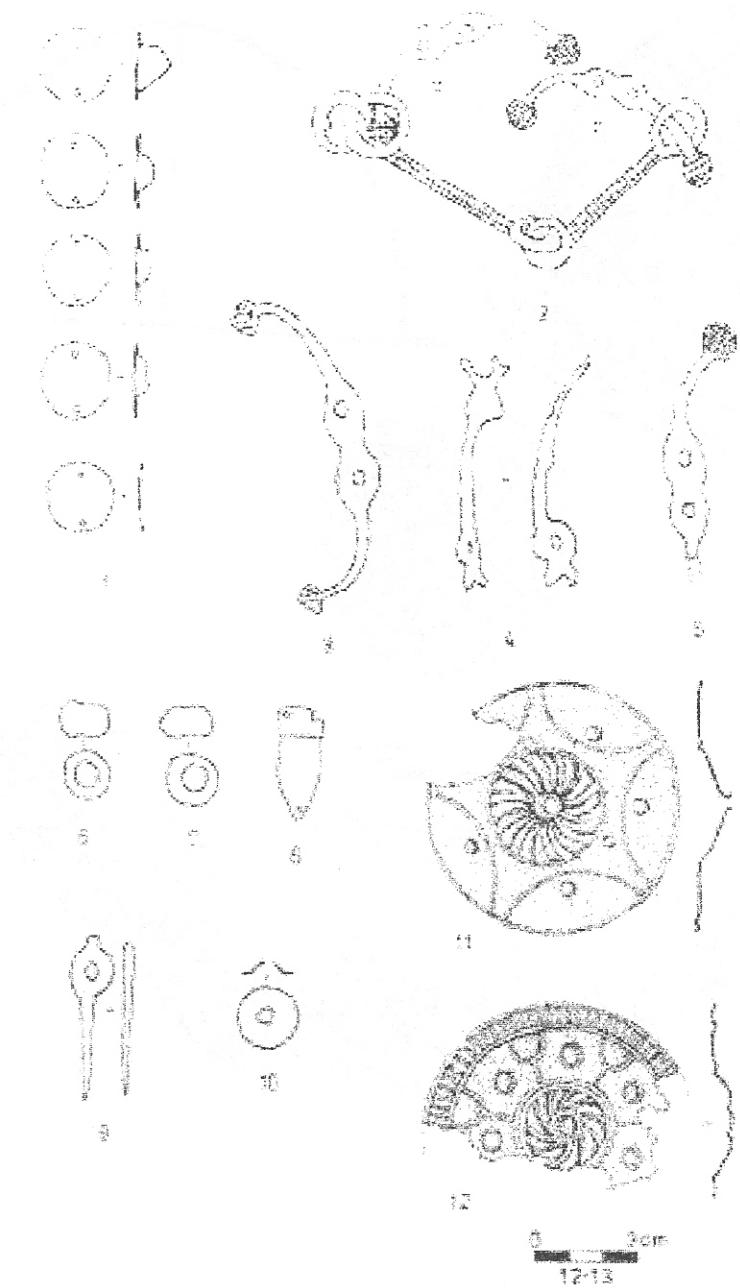

Fig. 17

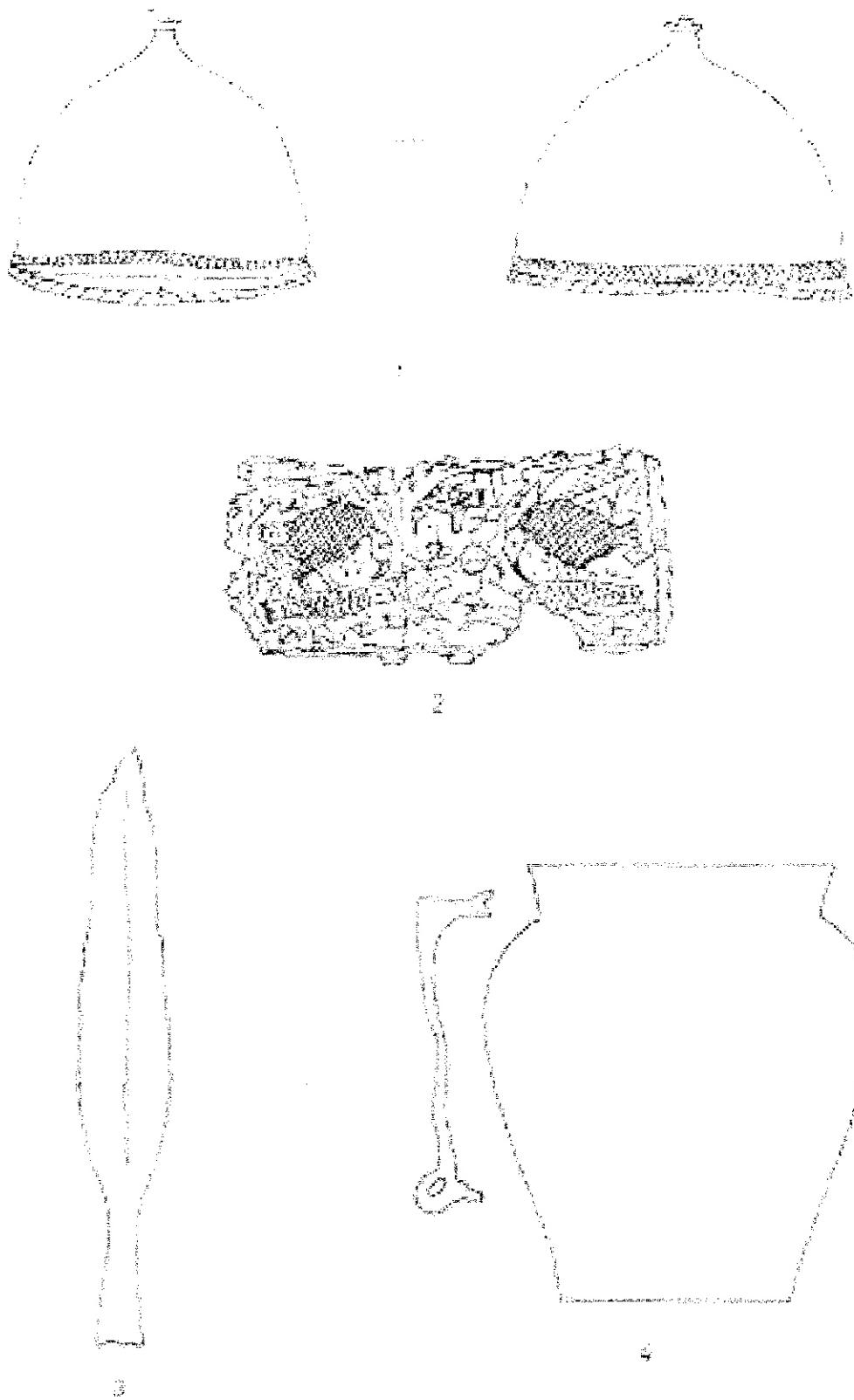

Fig. 18